ФИФІ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЦКІУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

1924 ГЪЭ ЛЪАНДЗЭРЭ КЪЫДОКІ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

№32 (24.626) ● 2024 гъэм гъатхэпэм (мартым) и 21, махуэку ● Тхьэмахуэм щэ къыдокІ ● И уасэр зы тумэнщ

Ди газетыр къезыгъэхьхэм папщІэ

2024 гъэм и япэ илъэс ныкъуэм щІэджыкІакІуэхэм яІэрыхьэну газетхэмрэ журналхэмрэ Іэ щыщІадз эманыр нухащ. Арщхьэкіэ къыкІэрыхуахэм ахэр мэлыжьхьым (апрелым) щыщІэдзауэ хуахьынущ, и пщІэр дызыхуэкІуэ махуэ гъунэгъухэм щІатмэ.

Мазэ 3-м «Адыгэ псалъэ» газетым и уасэщ:

унэм ныфхуахьыну фыхуеймэ - сом 448-рэ кІэпейкІэ 98-рэ;

фэ езым пощтым къыщыфщтэжьынумэ - сом 407-рэ кІэпейкІэ 13-рэ.

Ди индексыр П5894

КЪБР-м и Іэтащхьэмрэ Правительствэмрэ и пресс-Іуэхущ Іапі эм къызэриТамкІэ

Дзыхь зригъэзхэм яхуозэж

УФ-м и Президент Путин Владимир дзыхь зыхуищІ и цІыхухэм щхьэуэзащ Кремль уардзуэнэм и Андреевскэ пэшым.

ПОЛИТИКЭ, жылагъуэ лэжьакІуэхэу, щэнхабзэ, егъэджэныгъэ Іэнатіэхэм пэрытхэу, спортсменхэу цІыху 544-рэ къыдэлэжьащ Президентым хэхьыныгъэхэм.

ЗэІущІэм хэтащ Путиным дзыхь зригъэз и цІыхуу ди республикэм щылэжьахэр: Сэхъурокъуэ Хьэутий, Байсиев Темиржан, Нэхущ Чэрим, Ореховэ Каринэ сымэ.

Къэралым и Унафэщ Іым къыхигъэщащ иджыри зэгъусэу зэрылажьэнур: «Дяпэкіи апхуэдэуи зыужьыныгъэм, къэщІэрэщІэныгъэм, Урысеишіэ ухуэным зэгъусэу дызэрытелэжьэнум тызощІыхь. Экономикэм, зыхъумэжьныгъэм, гъуэзджэм, къэрал кІуэцІ Іэхуэм, Іэнатіэхэр егъэфІакІуэным, нэгъуэщІ пьынкъуэ псомиз деложьыпхэщ. Ди зэхуэдэ Хэкур, Урысейр нэхъ лъэщ, нэхъ гуакІуэ, нэхъ лъэрызехьэ зэрытхуэщІынур си фІэщ мэхъу», - жиІащ Путин Владимир.

Щхьэж и фейдэ къыхэкІыу

УФ-м и Правительствэм и Унафэщі Мишустин Михаил щІыпІэхэм зегъэужьыным теухуа программмэр къэгъэщІэрэщІэжьыным хухэха зэІущІэ иригъэкІуэкІащ. Видеоконференцыгъэ Іэмалхэр къыгъэсэбэпу абы хэтащ КЪБР-м и Іэтащхьэ КІуэкІуэ Казбек.

А ІУЭХУР щрагъэжьар 2019 гъэращ. Кьыззхуэсахэм зэрыжаІамкІэ, геополитикэм къиГъэувкэмрэ щІыналъэхэмрэ щІыпІэхэмрэ щегъэжьКуэкІыпхьэхэмрэ хэлъхьэжауэ, дэфтэрыр зэгъэззхуэжьын хуейщ.

УФ-м и Президент Путин Владимир къигъэува кьалэнхэм япкъ иткІэ, хэгъэгухэм я инфраструктурэ зыужьынырэрщ Іуэхум лъабжьэ хуэхьур. Апхуэдэуи хамэ къэралхэм щІыпІэхьэ зыужьынымрэ щащІэжьынымрэ щащІэжьмкІэ зэхуэдэкІынир япэ игъэщІапхъэщ. Щіыналъэхэр щхьэж и фейдэ кьыхэкІыу зэдэлажьэмэ, къэралми нэхъ тыншу зиужьынущ.

Мыхьэнэ нэхъыбэ зиІэхэм ящыщщ гъэгъэгу, транспорт Іэнатіэхэр, ахэрэ хэхьэ экономикэм зезыгъэужь Іэмалхэм, зэдэлэжьэныгъэм сэбэп хуэхъухэм, лъэныкъуэкІэ къэбГанэ хъунукъым мэкъумэш Іэнатіэмрэ туризмэмрэ, уху гъэгъэ, псэуп Іэ-комунальнэ Іэнатіэхэр. Къищынэмыщ Іауэ, мыхэр ебгъэфІакІуэмэ, лэжьыгъэ Іэнатіэщ Іэхэр къэхъуэжьынущ.

Къулыкъущ Іэхэр тепсэлъыхьащ бжьгъэхэр зи лъабжьэ иджырей технологемкІэ лъэпкъ проектхэр гъэззэщІа зэрыхъум кІэлъыплъын зэрыхуейм. Бжьгъэ Іэмалым гульытэ зыхуэщІыпхъэхэр нэхъ псынщІэу кьыуегъащІэ, кьыкьэхэІ гугъуехьэр и нэзум бгъэззэкІуэжьынымкІэ сэбэп мэхъу.

ХэкІыпІэхэр яубзыху

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэ КІуэкІуэ Казбек иригъэкІуэкІащ КЪБР-м Наркотикым пэщІэтыныгъэкІэ и комиссэм и зэІущІэ. Абы и лэжьыгъэм хэтащ КЪБР-м и Парламентым и Унафэщ Егоровэ Татьянэ, КЪБР-м и Правительствэм и Унафэщ Мусуков Алий, КЪБР-м и федеральнэ инспектор нэхъыщхьэ Васильченкэ Дмитрий, министерствэхэмрэ ведомствэхэмрэ, муниципалитетхэм, хабзэхъумэ Іэнатіэхэм я унафэщІхэр, жылагъуэ зэгухьэныгъэхэмрэ медицинэ Іуэхущ Іапі эмрэ я лІыкІуэхэр.

ЗэІущІэм къыщІэтащ хабзэм къемызэгъэуу наркотикхэр зэзыгъэкІуэкІхэм я Іуэхур къыззопыдыныр цІыхухэр наркоманием щыхъумэныр, ятеухуэ упщІэхэр, апхуэдэуи и гугъу ящІащ а щхьэхьэр зэзыхьэпІэхэр гъэхъуэжьынымкІэ хуэгъэзауэ узынщагъэр хъумэнымкІэ Іэнатіэм и зэфІэкІхэм.

Іуэхум теухуауэ къэпсэлъащ КЪБР-м щыІэ МВД-м и министрым и кьалэнхэр пІалъэкІэ зыгъэзащІэ Крючков Вячеслав, республикэм узынщагъэр хъумэнымкІэ и министр Къалэбатэ Рустам, УФ-м и УФСИН-м и къудамэу КЪБР-м щыІэм и унафэщІым и кьалэнхэр пІалъэкІэ зыгъэзащІэ, къэралыгъуэ Іэнатіэм и подполковник Ковалев Михаил, КЪБР-м Экономикэ, жылагъуэ щынагъуэншагъэмкІэ и советым и Секретарым и къуэдзэ - Шынагъуэншагъэмрэ хабзэмкІэ къудамэм и унафэщІ Шевченкэ Юрий, Шэджэм, Прохладнэ районхэм, Бахъсэн кьалэм я administрацэхэм я унафэщІхэу Борсэ Юрэ, Журавлёв Андрей, Мамхэгъ Хьэчим сымэ.

Крючков Вячеслав къыхигъэщащ наркотикхэр зэІэпыкьныр, ар зэзыгъэкІуэкІхэр нэхъ щІэхъуме хъун папщІэ, нэхъыбэу интернет ІэмалхэмкІэ къыззрагъэпэщыр. Абы жиІащ а Іуэхур къыздыдыным хуэунэтІа лэжьыгъэр зэпымыуэ зэрырагъэкІуэкІыр, нэхъыбэу зызыгбгъуэр синтетикэ наркотикхэкІэрэуэ зэрыщытыр. Абыхэм ар ззэныхэлІэхэр псынщІэу йосэ икІи цІыхум и узынщагъэмкІэ зэранышхуэ мэхъу.

Къалэбатэ Рустам къиГъэльэгъуащ республикэм наркотикым пэщІэтыныгъэкІэ и Іэнатіэм и зыужьныгъэм 2023 гъэм сом мелуан 12,8-рэ зэрыхуауТІыпщар. Ар трагъэкІуэдащ Наркологие диспансерым и мыльку-техникэ лъабжьэр гъэбыдэным, хущхъуэхэр къэщхьуным, профилактикэ лэжьыгъэхэр егъэкІуэкІыным. Министрым апхуэдэу и гугъу ищІащ республикэм и курыт школхэмрэ колледжхэмрэ щеджэжу наркотикэмкІ дихьэхыныбжькІэ нэхъ шынагъуэу кьалІыгъэ гупым хьихьэ ныбжьыщІэхэу мини 10-м щІигъум илъэс кьэс я узынщагъэр хэкІэрапщытэр. Къищынэмыщ Іауэ, медицинэ Іуэхущ Іапі эхэр наркологпсихиатрэмкІэ кьызэгъэпэщыныжкІэ лэжьхэр, ораГъэкІуэкІ: 2024 - 2025 гъэхэм унэтІныныгъэ пыухьикІам тету ирагъаджэ Іэщ ІагъэлІи 7 Іэнатіэкіэ къызэрагъэпэщынущ. Кьалэбатэм кьыхигъэщащ наркомание узыфэр зыпкърытхэм я бжьгъэр процент 16-кІэ нэхъ мащІэ зэрыхъэр.

ЗэІущІэм хэтхэр тепсэлъыхьащ наркоманием зимыубгъуныжкІэ щыІэ хэкІыпІэхэм. КЪБР-м и Іэтащхьэ КІуэкІуэ Казбек къыхигъэщащ абы теухуауэ ведомствэхэм я зэдэлэжьэныгъэм мыхьэнэ зэриІэр, муниципалитетхэм я унафэщІхэр къыхуриджащ щІыпІэхэм я Іуэхум нэхъ гулъытэ щыхъащІыну.

Зыхуей хуэзэу къызэрагъэпэщат

Республикэм и щІыналъэхэм я administрацэхэм я унафэщІхэр зыхэта «муниципальнэ сыхьэт» иригъэкІуэкІащ КЪБР-м и Іэтащхьэ КІуэкІуэ Казбек.

АБы хэтащ КЪБР-м и Правительствэм и Унафэщі **Мусуков Алий**, Іэтащхьэм и Администрацэм и Унафэщі **Къуэдзокъуэ Мухьэмэд**. Ахэр тепсэлъыхьащ Къэбэрдей-Балъкъэрым президент хэхьныгъэхэр зэрыщІекІуэкІамрэ абы кърикІуахэмрэ.

Республикэ унафэщІым муниципалитетхэм я тхьэмадзэхэм фІыщІэ яхуищащ щІыпІэ ІэлэтыпІэхэм я лэжьыгъэр зыхуей хуэзэу къызэрызэрагъэпэщам, хабзэр къызэпІызыдэ къаззрыхэмыкІам папщІэ.

КъулыкъущІэхэр тепсэлъыхьащ лъэпкъ проектхэр гъэззщІа зэрыхъумрэ нэгъуэщІ Іуэхугъуэ пыухьикІахэмрэ.

Нэхъ жыджэрахэм ящыщщ Къэбэрдей-Балъкъэрыр

УФ-м и президент хэхьныгъэхэр зэрекІуэкІар къыщыззэщІакъуэж хъыбархэр махуэ къэс къытІэрохьэ. Ар Урысей псоми хуэдэу, къыззэгъэпэщауэ щекІуэкІащ ди республикэми. Япэ махуэм щегъэжьауэ цІыхубэр абы жыджэру хэтащ. Къэралым и къэкІуэнум щхьэкІэ Іэ яІэтащ ди щІыналъэм и унафэщІхэм, я щхьэгъусэхэр я гъусэу.

КЪБР-м и Іэтащхьэ КІуэкІуэ Казбек жиІащ Къэбэрдей-Балъкъэрым зыхуейр къыззрыихар, КЪБР-м и Парламентым и Унафэщі Егоровэ Татьянэ къыхигъэщащ къэралым дяпэкІэ зиужьыну, ефІэкІуэну и плъапІэу хэхьныгъэхэм зэрыхэтыр. КЪБР-м и Правительствэм и Унафэщі Мусуков Алийрэ и щхьэгъусэмрэ Президент хъуну зыхуейр къыщыхахащ Налшык кьалэ дэт Щэнхабзэмрэ гъэзджэмкІэ колледжым къыщызэІуаха 126-нэ щІыпІэм. Районхэм, кьалэхэм, кьуажэжьэм кьратыкІа репортажхэр къытеддзэжащ «Адыгэ псалъэм» и къудамэкІыгъуэ блэкІам.

КЪБР-м Іэтащхьэ КІуэкІуэ Казбек жиІащ Къэбэрдей-Балъкъэрым зыхуейр къыззрыихар, КЪБР-м и Парламентым и Унафэщі Егоровэ Татьянэ къыхигъэщащ къэралым дяпэкІэ зиужьыну, ефІэкІуэну и плъапІэу Іэ зэрыхэтыр. КЪБР-м и Правительствэм и Унафэщі Мусуков Алийрэ и щхьэгъусэмрэ Президент хъуну зыхуейр къыззрыихар. Абы щыщхьэщІ Налшык кьалэ дэт Щэнхабзэмрэ гъэзджэмкІэ колледжым къыщызэІуаха 126-нэ щІыпІэм. Районхэм, кьалэхэм, кьуажэжьэм кьратыкІа репортажхэр къытеддзэжащ «Адыгэ псалъэм» и къудамэкІыгъуэ блэкІам.

«УФ-м и ЦИК-м къигъэлъэгъуа бжьгъэхэр щыхьэт тоухуэ хэкум исхэм я зэкъуэтыныгъэм. Куэд щІауэ къэкІуэкІ къэралыр щытыкІэ гугъу щІхуам и деж абы исхэр нэхъ зэрыубыду, апхуэдэу щытащ Совет Союзым и лъэхъэнэми, Урысейм и зэманми. Иджыпсту Президенту лажьэм иригъэкІуэкІ политикэ зэпІэзэрыпту дАІыгъуу Іэ зыІэтар куэдщ», - жиІащ Берд Хьэзрэталий.

КЪБР-м и Жылагъуэ штабым и нэхъыщхьэу щыта Маслов Николай къыхигъэщащ жылагъуэ кІэлъыплъыкІуэхэр хэхьпІэхэм жэуапльныгъэ ин яхэлъу зэрыщыслэжьар, зы мыхъумыщІагъи жылэхэм щыІа хэхьпІэхэм къыззрыщымыхъуар. «Кавказ Ищхъэрэр къащтэмэ, цІыхуэхэм Іэ яІэтыну къыззрыдзкІамкІэ, жыджэру хэхьпІэхэм зэрекІуэпІамкІэ Къэбэрдей-Балъкъэрым етІуанэ увыпІкІэ иІыгъщ - процент 95,8-рэ. Япэр Шэшэн Республикэращ. Абы къигъэлъагъуэр зыщ - цІыхубэ зэхъуэтыныгъэрщ», - жиІащ Маслов.

Къапщтэмэ, Кавказ Ищхъэрэм и мызакъуэу, Урысей псоми япэ ит щІыналъыщым хэхуащ ди республикэр. Ди деж Іэ щаІэтыну къыдэкІащ цІыху 518002-рэ (процент 95,8-рэ). Япэ увыпІэр иІыгъщ къыдэкІахэм я бжьгъэр процент 97,06-рэ щыхъуэм Шэшэн Республикэм, етІуанэр иубыдащ Кемеров областым - процент 96,41-рэ.

УФ-м и Президентыр дАІыгъуу Іэ зыІэтахэм япэ ищащ щІыналитухум я еплІанэщ Къэбэрдей-Балъкъэрыр.

НЭЩІЭПЫДЖЭ Замирэ.

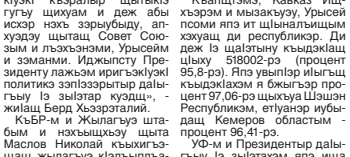

● Дызэкъуэту

Тщыгъупщэнукъым!

КЪБР-м и Лъэпкъ музейм щагъэлъагъуэ «Война с неонацизмом: вчера и сегодня» гъэлъэгъуэныгъэр къыщызэІуахащ. Ар зи жэрдэмри къыззэзыгъэпэщари ветеранхэм я «Боевое братство» урысейпсо жылагъуэ зэгухьэныгъэм и щІыналъэ къудамэрщ, республикэм и волонтёр гупымрэ хэкІуэдахэм я учащуэхэмрэ я дэІэпыкъуэгъуу.

ГЪЭЛЪЭГЪУЭНЫГЪЭМ хагъэхьащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и зауэлІхэм, япэ мазухэхэм щыщІэдзауэ дзэ Іуэху хэхам къулыкъу щызыщІэхэм, хэкІуэдахэм я сурэтхэр, Іэщэ зэмылІэужьыгъуэхэр, медицинэ Іэмэпсымэхэр, дронхэр, дзэ Іуэху хэхам зауэлІхэм къраша Іэщэ-фащІэхэр, дэфтэрхэр, Хэку зауэшхуэ зэманым кьагъэсэбэпа хьэпшыпхэр. КъищынэмыщІауэ, абы хэтщ Къэбэрдей-Балъкъэрым щыщІэзыгъэгъуэнымкІ щІыпІи 175-рэ дзэубыну ди мурадщ. Псом хуэмыдэу апхуэдэхэр нэхъыбэу зыхуэзэу щытын хуейр зыгъэпсэхуакІуэхэр куэду здэщыІэ щІыпІэхэм дежщ. Мы транспортым кІуэ пэтми зеужь икІи нэхъ кьагъэсэбэп хъуащ. Абы кьэхъкІыу, ари ди нэІэм щІэдгъэтын хуейщ», - дыщІигъуащ министрым.

ЗэІущІэм къыщыхагъащащ транспортым щхьэкІэ ят налогыр электромобиль исхэм ящхьэщхыныр, нэгъуэщІ гъэсыныпхъэхэм кьекІыу газомоторым хуэкІуэкІ зэрыкІам налогым и процент 50-рэ яту щыныр зэрафІэкъабылыр.

БАГЪЭТЫР Луизэ.

Къызыхэтыншэу ягъэзащІащ

КЪБР-м Промышленностымкі, энергетикэмрэ сатумкІэ и министерствэм нэгъабэ зэфІигъэкІамрэ 2030 гъэ пщІондэ зыхуигъэувыжь кьалэнхэмрэ иджыблагъэ щытепсэлъыхьащ КЪБР-м и Правительствэм.

ЗэІущІэр къыщызэІуихым, КЪБР-м и Правительствэм и Унафэщі Мусуков Алий жиІащ щІыналъэм и экономикэм зегъэужьынымкІи цІыхухэр тыншу псэунымкІи энергетикэм мыхьэнэщхэр зэрыІэр. «Республикэм къилэжьыкІэ электрокъарум дяпэкІи къытухэгъэхъэгъэнущ, гидроэлектростанцыщІэхэр дыуухуэрэ. Мы зэманым апхуэдэу диІэм я бжьгъэр 8 мэхъу иКІи 2030 гъэ пщІондэ абыхэм иджыри щыкъэхдгъэхъэуну ди мурадщ. Ди кьалэн нэхъыщхьэхэм ящыщщ цІыхухэм электрокъарур зэпыу имыІэу яІэрыхьэнкІэ къызэгъэщынри подстанцэмрэ токыр зэрыкІуэ кІапсэхэмрэ егъэфІэкІуэнри», - жиІащ Мусуковым.

Газымкіэ республикэм щыпсэуэхэр къызэрызэгъэпэщам и гугъу щищІым, къэпсэльам къыхигъэщащ къэралым программищем тещІыхьауэ мы зэманым ар проценти 100-кІэ зэрагъэзащІар.

- Май, Тэрч щІыналъэхэм я кьуажэ нэхъ цІыкІу зыбжанэ, абыхэм дэсыр зэрымащІэ дыдэм къыхэкІыу, газэр дэдмышауэ къытухуэнауэ арат. Ауэ ильэситІ и пэ, районхэм я Іэтащхьэхэр ди гъусэу, кьуажэ псоми газыр етІэнлІэн хуейуэ унафэ кьатщтэри, абы ипкъ иткІэ иджыри щІыпІитхум газыр гъэдгъэІэсыжащ, - жиІэ КЪБР-м и Правительствэм и Унафэщым. - Нобэ, псалъэм папщІэ, дыщыІащ Май районым кьихьэ Лесное кьуажэм газыр зэрыращэлІам деплІыну. Кьыхэгъэщыпхъащ, а кьуажэмрэ Пришибо-Малкинскэ щхьэмрэ ар ирашэлІэн папщІэ, Іэщ ІагъэлІэхэм газыр зэрыкІуэ бжьамийр километр 17-кІэ пхырашын хуей зэрыхъуар. Іуэхур и чэзум зэрызэфІагъэкІам папщІэ, щхьэгъусэ щІыналъэхэм я administрацэхэм я Унафэщі Мухьэмэд, Ахэр тепсэлъыхьащ Къэбэрдей-Балъкъэрым президент хэхьныгъэхэр зэрыщІекІуэкІамрэ абы кърикІуахэмрэ.

Республикэ унафэщІым муниципалитетхэм я тхьэмадзэхэм фІыщІэ яхуищащ щІыпІэ Іэлэтыпі эхэм я лэжьыгъэр зыхуей хуэзэу къызэрызэрагъэпэщам, хабзэр къызэпІызыдэ къаззрыхэмыкІам папщІэ.

КъулыкъущІэхэр тепсэлъыхьащ лъэпкъ проектхэр гъэззщІа зэрыхъумрэ нэгъуэщІ Іуэхугъуэ пыухьикІахэмрэ.

Налшык и автовокзалыр ягъэІэпхъуэ

Къэбэрдей-Балъкъэрым Транспортымрэ гъуэгу хозяйствэмкІэ и министерствэм и пресс-Іуэхущ Іапі эм иджыблагъэ къызэритамкІэ, Налшык кьалэм и гъуэгуэм махуэ къэс щызэблэкІ автомашинэхэм я бжьгъэр гъэмэщІэн мурадкІэ, дызэрыт илъэсым гъатхэпэм и 31-м къыщыщІэдзауэ лэжьэн щеГъэт Идарым и цІэр зезыхьэ уэрамым тет автовокзал №21-м.

НЭГЪУЭЩІ щІыналъэхэм ящыкІыу ди республикэм кьакІуэ автобусхэмрэ ди кьуажэхэр, районхэр зэпызыщІэхэмрэ трагуэшэнущ «Ищхъэрэ», «Ипщэ» автовокзалыщІэхэм иКІи ахэр кьыздикІ лъэныкъуэм ельытауэ нэхъ ипэгъунэгъум кІэІуэлІэнущ.

Гъатхэпэм и 30-м щегъэжьауэ маршрутым тету ищхъэрэ лъэныкъуэмкІэ Налшык къыщыдыхьэ автобусхэр - Дзэлыкъуэ, Іуащхьэмахуэ, Бахъсэн, Прохладнэ щхьэхуитыныгъэ, Екатеринодарскэ къуажэхэмкІэ къыздэкІыу) щІыналъэхэм къиКІэр, Щэлэныкъуэ къуажэм и дыхьэпІэм дежь щыт «Ищхъэрэ» автовокзалым техьэнущ.

Май, Тэрч, Аруан, Лэскэн щІыналъэхэм, Прохладнэ кьалэм къиКІэр «Дубки» бззэрыи и Іэгъуэблагъэм деж щауха «Ипщэ» автовокзалым къэкІуэнущ.

Мэлыхьыхьым и 1-м щегъэжьауэ Адыгеим, Къэрэшей-Щэрджэсым, Кьрымым, Луганск республикэм, Ставрополь, Краснодар крайжм, Ростов, Астрахань, Волгоград, Саратов областхэм, Мэзкуу, Санкт-Петербург кьалэхэм къиКІыну автобусхэр кьызытехьэнури зытеКІынури «Ищхъэрэ» автовокзалыращ.

«Ипщэ» автовокзалым къытехьэнущ Осетие Ищхъэрэ - Аланиием, Ингушым, Шээшным, Дагъыстэным къиКІ автобусхэмрэ маршруткэхэмрэ.

ХЬэщІыкЪУЕЙ Олег.

● Зэ1ущ1эхэр

Къызэрымыкlуэу хьэлэмэт Iэщlагъэщ

**Хъыбарегъащ1э Iэнатlэр ди гъащ1эм увыпащхъэ щ1ыз1ыбыд, жылагъэм гупсысэр щ1ыз1ынэт1, Iуэхугъуэ хэхахэр зэрыпхагъэк1 Iэмэпсымэ л1ыщ1, Зэманым зэрызихъуэжьымрэ гъащ1эм зэрызиужьымрэ елъытауэ, къызэщ1ыпл1ъ къ1алэнхэри нэгъуэщ1 мэхъу: абыхъм къ1ахохъуэ, зэрызэбгъэхъуп1эфыну мардэхэмк1 Iэмалхэми теплъэщ1эрэ купщ1эщ1эрэ яг1уэт. Сыт хуэдэ унэтIыныгъэми хуэдэу, мыхьэнэшхэ и1эщ жауапныныгъэ ин зыпыт1ь а къ1алэнхэр къызэыхуэтынщ1эу зэф1эзыхьыфи Iэщ1агъэл1эжмк1э хъыбарегъащ1э Iуэхущ1апIэхэр къызэгъэпэщынык1. Псом хуэмыдэу щ1алэргъуэлэк1э - нэхъыжьхэр я гъуаззу, ахэращ щ1эр гъащ1эм нэхъ тыншу хэзылъхьэфыр, мурадыщ1эжьэр жэрдэмыщ1эхэмрэ зи куэдыр, Iуэху зехьэк1э прытхэмрэ иджырей техникэмрэ технологиещ1эхэмрэ къзэыгъэIурыщ1эфыр.

АПХУЭДЭ Iуэхугъуэхэм ш1эщ1ауэ щ1ытепсэльыхьхащ иджыблагъэ КъБКъУ-м къыщыдэзрагъэпэща зэ1ущ1эм. Университетым и Социально-гуманитар институтым журналистк1эмк1э и къудамэм и студентхэм хьэщ1эу яхуэк1уат Урысей Федерацэм и Журналистхэм я зэгъэзэнагъэм и Къэбэрдей-Балъкъэр щ1ыналъэ къудамэм и унафэщ1эр. Апхуэдэ-хэт ди республикэм щ1ыхь зи1э и журналистхэу КБР-м и Журналистхэм я союзым и унафэщ1, «Адыгэ псалъэ» газетым и редактор нэхъыщхьэ Жылacэ Заурбечэрэ абы и къуэдзэ, «Заман» газетым и редактор нэхъыщхьэ Конаков Хьэсэнрэ, зэгъэзэнагъэм жуэап зыхь и секретарь, «Советская молодежь» газетым и редактор нэхъыщхьэ Суаноов Залинэ сымэ. Аxэр зэ1ущ1эм къекlуэлlа егъэджакlуэхэмрэ студентхэмрэ ярагъэлъхьащ философие щ1эныгъэхэмк1э кандидат, КъБКъУ-м и Социально-гуманитар институтым Этнологиемк1э, КъБР-м щыпсэу Iэпхъхъэм я тхыдэхэмк1э, журналистикэмк1э и кафедрэм и доцент Хъуэкlуэн Мурат.

Хьэлэмэту, купщ1афIэу екlуэк1ащ з1ущ1эр. Хьэщ1эхэм ящ1ащ дэтхэнэри къызэуэсахэм яхутепсэльыхьащ ди республикэм и Iэпхък журналистикэм къик1уа гъэзэгъанэм, абы нобэ игъуэта зыужьныныгъэм, къэк1уэнум хуиIэ мурадхэмрэ къыпщ1ыпл1ъ къ1алэнхэмрэ.

- Сыт хуэдэ Iэнатlэмэ хуэдэу, Iэпхък журналистикэм игъуэт зыужьныныгъэмрэ зы1эригъэхъэ екъул1эныгъэхэмрэ, псом япэрауэ, зэпытатар абы щ1ылажьэ Iэщ1агъэл1эхэращ, абыхэм я6гъэщ1эн Iэзагъэмбрэщ, яхэлъ хэлъэтымрэ жьыджэрагъэмрэщ, Етlуанэрауэ, гулъытэшхэу хуэщ1ын хуейщ къэхъукъащ1эр, хъыбарыр псынщ1эу, пэжу щ1ыхуфэм я деж нэхъсеыным. Апхуэдэ Iэщ1агъэл1эхэр, ди гуапэ зэрыхьущи, ди мащ1экъым редакцэхэм, атlэми дыхущ1ощ1э щ1алэгъуалэм. Газетхэр къэштэнщи, абыхэм я редакцэхэм зи ныбжьыр илъэс 40-м нэмысыс лэжьакlуэу щ1ыр зырызыхэхьа. Фэ фызыхьуеджэ теплъагъэ унэтIныгъэри аращ, - жиIащ япэу псалъэ зрата Жылаcэ Заурбэч. – Ди республикэм, дызыхэт хъыбарым я хъыбарегъащ1э Iэнатlэхэм я зэгъуэхьныгъэм иужьрейуэ къ1ута хъыбарым тепщ1ыхьымэ, хъыбарым а Iэнатlэм щ1ыпащ1ту щ1ыкъу мелуан ныкъуэм щ1ит1у, Журналист Iэщ1агъэм щ1ыхьрагъаджэ еджапIэ нэхъыщхьэхэм ящ1ыщ 100-м нэсым, мин бжьыгъэкlэрэ Iэщ1агъэл1эр къыщ1агъэкlыу. Итlани, Iэнатlэр хуэныкъуэщ1 Iэщ1агъэл1эхэм, псом хуэмыдэу, лэжьыгъэм къаруущ1эрэ бзаэкlэщ1эрэ кхыхэзылъхьэ щ1алэгъуалэм. Лъэпкъ журналистикэр абыхэмкlэ нобэ зыщ1игъуэр фэращ – а Iэщ1агъэм ирилэжьэну щ1ыхэзыгъэу щ1ынысгъэ ззэыгъэуэт ди щ1алэгъуалэрщ.

Жылаcэм кхъызэрыхигъэщамкlэ, зэхъуэкlынныгъэшхуэхэр дунейм псом щ1ыщекlуэк1 иджырей лъэхъэнэм хъыбарегъащ1э Iэнатlэхэм къапэщ1ыпл1ъ къ1алэнхэм хэпщ1ыкlыу зихъуэжащ, ахэр, япэм хуэмыдэжу, нэхъ тк1ий, жуэап зыпыпл1ъ хъуащ. Iэнатlэхэм жылагъэм, политикэм, гъащ1эм щ1ыбыд мыхьэнэр нэхъ л1агъэ зэрыхъуар къыхигъащ1у, къ1ыкlыущ1эм игъэбелджылащ журналистхэм пэжыр я тегъэщ1апIэу къ1аралъм, дунейм щекlуэк1 Iуэхугъуэхэр, дэтхэнэ къэхъуьащ1эри къагъэлъэгъуэн зэрыхуейр. Журналистхэм жаIэращ щ1ыхуэзм зэхахьр, абыхэм я псалъэхращ зэджэр, ягъэхьэщ1ар нэтынхэращ зэпIыр. Абыхэм жаIэхэмрэ я къ1алэмыпIэм къ1ыпл1 тхыгъэхэмрэ ятещ1ыхьаеуэ убзыхуэ мэхъу щ1ыхухэм я нэхъыбэм яديل ельытк1эр.

- Абы и Iэныкъуэк1э, сызэригугъэмк1э, фэ фызыхуеджэ телерадио зэпIныныгъэм и Iэщ1агъэл1эхэм яхуэхък1ар куэд щ1ауэ нэрылъагъуэ. Хъыбарегъащ1э Iуэхущ1апIэхэм ящ1ыщ щ1ыхуфэм я деж1э мыхьэнэшхуэ зиIэхэм ящ1ыщ телевидеонэм радиомрэ. Абыхэм я фIыгъэк1э щ1ыпIэм псынщ1эу щ1ызэпъщ1ыса хъур къэхъукъащ1эхэм ятеухуа хъыбархэрэм я закъуэжьым, атlэ телерадионэтынхэм яунэт1ыдэ жылагъэу гупсысэр, - псалъэмакъым пищащ Конаков Хьэсэн. - Технологие пэрытхэм ш1эщ1ауэ зыщ1ажьэ лъэхъэнэ хьэлэмэтым, къызэрымыкlуэм хальхуа фэ зи щ1алэгъуэхращ нейросетхэм хуиту щ1ыпл1жьэфынyр, редакцэхэм щекlуэк1 Iуэху зехьэк1э мардэхэр медиа къэхутэныгъэ хьэлэмэтхэмкlэ нэхъри къэзыгъэщ1эрэщ1эфынyр, хъыбару дунейм тет псом щ1ызхуэхьэса Интернетми льэпкъ журналистикэм увыпIэ хэха щезыгъэгъуэтыфынyр. Къыхэзгъэщ1ынщи, ди республикэм и хъыбарегъащ1э Iэнатlэм хьлъэ Iуэхущ1апIэ псоми абы щ1эзыщ и напэкlэуц1 хэхаер, щ1эджыкlакlуэхэм, псом хуэмыдэу щ1ал1эгъуалэм, апхуэдэ щ1ыкlэм зэрадэлажьэр ирагъэфIэкlуэн мурадыр я гъуаззу.

Суаноов Залинэ студентхэм яхутепсэльыхьащ зи пашэ щ1алэгъуалэ газетым щекlуэк1 лэжьыгъэхэм икlи кхъхуриджащ еджэныр щ1ыхуфэ лъэпкъхэм я тхыдэхэмк1э,

- Журналист лэжьыгъэр хуабжьу хьэлэмэтщ, гъащ1эм и Iэныкъуэ псори кхъызщ1эныбыдэщ. Зыхуэзэ щ1ыхухэм, зытетхьих Iуэхугъуэхэм елъытауэ, журналистым езым щ1э куэд къещ1э, а псори екlуу ухуауэ, Iэщ1агъэ хэлъу, пэжымрэ пщ1ымрэ, хужьымрэ фIыщ1эмрэ зэхэгъэщхьэхуk1ауэ газетеджэхэм, телевизорелпъхэмрэ радиом едаIуэхэмрэ - хъыбарыщ1э къэзыгъэщ1ыхьуэ псоми я пащхьэ ирелъхьэ, - кхъухигъащ1ащ Залинэ. - Жылпэнчрамэ, журналистым зэфIих лэжьыгъэр тхыдэжьым ирагъэкlуэкlэм зыгъэхэмкlэ ещхьщ: тIуми щ1ыхубзм я деж нахьэс блэкlа зэманым, дызэрытым къэхъуа Iуэхугъуэхэм, къэхъукlащ1эхэм ятещ1ыхьа хъыбархэр, хэIущ1ыIу ящ1 щ1ыху щ1эрылуэхэм я щ1эхэр, тхыдэджжым - щ1эныгъэ лъабжьэр иIэу, журналистым - абы творчествэри щ1ыгъуэжу. Аращ а Iэщ1агъэр къызэрымыкlуэу хьэлэмэту икlи жуэаплныныгъэ зыпыпIу къэщ1ащ1ыпл1ъэр. Ар гъащ1эм гъуэ фщ1ыкlу фи мураду фызхуэджэри, фи хуэзэсапIэр кхъызэхъулIэну ди гуапэщ.

А псоми гупсэхуу едэIуа студентхэм упщ1эхэр я куэдт. Аxэр екъэлlат редакцэхэм лэжьыгъэр къызэрыщ1эзэпэщ1ам, абыхэм яIэ мы1ыкъ-техникэ лъабжьэм, журналистхэм я улахуэр зыхуэдизым, нэгъуэщ1хэми. А Iуэхугъуэхэм ящ1ыщ дэтхэнэми жуэап зэпкърыха игъэтащ1. Жылаcэ Заурбэч зэрыжиIамкlэ, университетым и филологие, журналист къудамэхэмрэ редакцэхэмрэ ипэкlэ зэрызэдзлажьэу щ1ыта мардэхэр иджырей зэманми кхагъэщ1эрэщ1ыжьну я мурадщи, студентхэр редакцэхэм яхуеблагъэу абы щ1е-кlуэк1 гъащ1эр я нэкlэ зрагъэлъагъэу хьунущ.

Егъэджакlуэхэмрэ студентхэмрэ журналистхэм фIыщ1э къызэуащ1ащ псалъэмакъ хьэлэмэтым, купщ1афIэм папщ1э. Зэ1ущ1эм ияхащ, абы хэта Iэныкъуитlри зэхуэарэзыуэ, дяпэкlи зэрызэхуэзэнym щэч къытрамыхьэу.

КЪАРДЭН Маритэ.

Лъэпкъ журналистикэр зыгъэбей

Адыгэ Республикэм щ1ыхь зи1э и журналист, АР-м и Къэрал саугъэтым зыбжанэрэ и лауреат, Дунейпсо Адыгэ Хасэм и дамыгъэ нэхъыщхьэ зыхуагъэфэща, «Адыгей» КъТРК-м и япэ диктор, гъэзэщ1акlуэ продюсер Тlэш Светланэ илъэс бжыгъэ дахэ зэрырикъур мы махуэхэм егъэльапIэ. Илъэс 31-рэ ипэ, ятэ дыдэу Адыгей телевидеэм къытехьауэ хъыбарыщ1эхэр къэзытари, махуэ тхыдэ абы нэтын щезыгъэкlуэк1эу щытари Светланэщ. Араща ар нобэ республикэ псом къыщ1ыщ1ыхур, пщ1э къыщ1ыщхуащ1ыр, и ц1эмрэ ТВ-мрэ зэпхауэ щ1ыщ1ыр.

АДЫГЭБЗЭКlИ урысыбзэкlи зэхуэдэу студием щылажьэ журналистым и зэфIэкlыр лъэныкъуэ куэду зэтопщ1ыкl. Нобэ ар фIыуэ къыщ1ащ1ыну Къэбэрдей-Балъкъэрми, Къэрэшей-Щэрджэсми, адрей гъэнэгъу хэгъэгухэми ирагъэфIагъэ проект зэмылIэужьыгъуэхэр игъэхъэзырыну. Светланэ мызэ-мытIэу къэкlуащ ди республикэм, нэтын куэди щытрихащ, адыгэм къыхэкlа зы цыху зэчиифIи гулъытэншэу къигъанэрэкъым абы, и фильмыхэм, нэтынхэм химыгъэхъу. Апхуэдэ нэтыну абы яIэр куэдщ, дэтхэнэри зытеуухуа ельытакlэ, республикэ, щ1ыналъэ, дунейпсо мыхьэнэ иIэу. Тlэошыр студием жэщи-мазэри зэрыщ1алажьэм, экраным зэпрысым и закъуэжьым щ1эрыIуэу зыщ1ар. Атlэ бзылъхугъэ зэчиифIэм гупсысэ гъэтIылъа куэд иIэщ, Iуэху зэмылIэужьыгъуэ бжыгъэншэхэр зэдещ1э, льэпкъым теухуауэ сыт хуэдэ Iуэху къа1этми, апэ иту хэтщ, сценэм иту иregъэкlуэк1. Абы и гугъу щ1ыпщ1ык1, япэ ибгъэщ1ынур умыщ1эу гугъу урегъэхъ, апхуэдизкlэ куэдым хуэзэижьщ. Къыщ1ынаха республикэм и журналистикэм и мызакъуэу, адыгэ лъэпкъ журналистикэр нобэ зыгъэбей бзылъхугъэщ Светланэ. Ар хэмыту уи нэгу къыпхущ1эгъэхьэныкъым ди Iэщ1агъэр, сыт щ1ыхькlэ жылIэмэ, мы лъэхъэнэм нэхъ Iэзэу абы пэрыт закъуэтакъым яIэ.

Адыгей телевидеэм и къыщ1эдзапIэ дыдэм щытар Светланэщ, дызыхэпсэжкlэ зэманым журналист нэхъ цIэрыIуэу республикэм исыр араща, ауэ ар нэхъ л1агъэжу зыIэтыр и адыгэбзэр, лъэпкъым хуищ1э Iуэхугъ. Сыт хуэдэ гъэжьигъэ къримыкъэжьэми, адыгэбзэмрэ адыгэ Iуэхумрэ л1абжьэ хуищ1 зэпытщ. Абы щ1ыхьэт тохъуэ и проект бжыгъэншэхэр. И лэжьыгъэкlэ, щ1ыхугъэкlэ, зэфIэкlкlэ хэхэс адыгэхэмрэ хэкурыскэмрэ зэ1ыпх адыгэ бзылъхугъэ щ1ыпкъэ ар. Сыт къыщ1ауи жьэ1э? Тlэш Светланэ и щ1эм дунейпсо мыхьэнэ зэриIэр. Ар къыщ1амыщ1ыхуэ пщ1э къыщ1ыуамыщ1ыр щ1ыкъым.

Зыкъым икlи тIукъым абы къигупсыса проекту нобэ Адыгэ ТВ-м къ1ущ1эгъэгъуэкlэр. Абыхэм я нэхъыщхьэ къыхэзгъэщ1ащ хъуныуц «Адыгэм и дуней» зи фIэщ1ыгъэр. Зы ильэсри къэмынэу ар яхохьэ хамэ къэралхэм щ1ыпсэу ди лъэпкъэгъуэхэм, фестивалхэм, конференцхэм, зэхьыхьэшхуэхэм ирагъэблагъэ, фильм телъыхьэнэ зиIэ хъыбарыр и чэзум къа1эрыхьэу хэплъэным, афияным дихьэхауэ абы и хъыкlымыкlыжьыфэм а узыфэ бзаджэм пэлъэщ1ымыкlэ защ1эгъэкъуэным хуэгъэпсауэ.

Къызэрэпэщ1ащ1уэкlэр щогугъ щ1ыхуэр абы жьыджэру къыхэхъэну икlи гу лърагъэтэ, къыращ1э дэтхэнэ зы хъыбарми мыхьэнэшхуэ зэриIэр.

КъБР-м щ1ыIэ МВД-м наркотикхэр зэрызэблагъэкlым кlэлъыплъ и управлением фигу кьегъэкlыж хабзэм кьемызэгъыу афиян ящ1у гу лъыфтэмэ, акцэр щекlуэкlыну махуэхэм я мызакъуэу, сыт щ1ыгуэ зэмани хъыбар евгъащ1э зэрыхъунур.

Зэ1ущ1эр щекlуэкlым къыхагъащ1ащ профилактикэ лэжьыгъэм республикэм щ1ыпсэуэм я деж нэхъри зэрызэщ1ыгубгъур, еджапIэ Iэнатlэхэм щрагъэкlуэк1 акцэхэм ящ1ыхьхэхэм илъэс къэс къызэрыхэхъуэр.

Фыпсалъэ хьунущ «дзыхь зрагъэз» мы телефонхэмкlэ:

КъБР-м щ1ыIэ МВД-м - (8662) 49-50-62; (8662) 40-49-10 (дежурнэ частым);

Урысейм и ФСИН-м и Iуэхущ1апIэу КъБР-м щ1ыIэм - (8662) 75-27-54; (8662) 77-93-89;

КъБР-м Егъэджэныгъэмрэ щ1эныгъэмкlэ и министерствэм - (8662) 42-28-23;

КъБР-м Узынщагъэр хъумэныкlэ и министерствэм и «Наркологие диспансер» къэрал кlэзэнэ Iуэхущ1апIэм - (8662) 44-17-83.

Дэтхэнэ зы къыбарри къащ1этынщ. Зэрызыкъыхуагъэзэхэм ящ1ыщ зыри гулъытэншэу къагъэнэныкъым.

КъБР-м щ1ыIэ МВД-м и пресс-Iуэхущ1апIэ.

«Ажалыр щащэр къыджеIэ!»

Урысейпсо акцэм и япэ Iыхьэм республикэм щ1ыщ1ндзащ гъатхэпэм и 18-м. Ар екlуэкlынущ гъатхэпэм и 29 щ1ондж.

Штабым и зэ1ущ1экlащ КъБР-м щ1ыIэ МВД-м Наркотикхэр зэрызэблагъэкlым кlэлъыплъныныкlэ и управлением. Абы хэтащ республикэ МВД-м, Урысей ФСИН-м и управлениу КъБР-м щ1ыIэм, КъБР-м Егъэджэныгъэмрэ щ1эныгъэмкlэ, Узыншагъэр хъумэныкlэ, Щэнхабзэмкlэ, Лъэпкъ Iуэхугъэмрэ жылагъуэ проектхэмкlэ и министерствэхэм я лыкlуэхэр.

Акцэр ирагъэкlуэк1 хабзэм кьемызэгъыу наркотикхэр зэзыгъэкlуэкlэхэм, медицинэ щхьэусыгъуэкlэ мыхъуу, нэгъуэщ1кlэ ахэр кьызэыгъэсэбэпхэм япэщ1этныным, мы-хьэнэ зиIэ хъыбарыр и чэзум къа1эрыхьэу хэплъэным, афияным дихьэхауэ абы и хъыкlымыкlыжьфэм а узыфэ бзаджэм пэлъэщ1ымыкlэ защ1эгъэкъуэным хуэгъэпсауэ.

Къызэрэпэщ1ащ1уэкlэр щогугъ щ1ыхуэр абы жьыджэру къыхэхъэну икlи гу лърагъэтэ, къыращ1э дэтхэнэ зы хъыбарми мыхьэнэшхуэ зэриIэр.

КъБР-м щ1ыIэ МВД-м наркотикхэр зэрызэблагъэкlым кlэлъыплъ и управлением фигу кьегъэкlыж хабзэм кьемызэгъыу афиян ящ1у гу лъыфтэмэ, акцэр щекlуэкlыну махуэхэм я мызакъуэу, сыт щ1ыгуэ зэмани хъыбар евгъащ1э зэрызъунур.

Зэ1ущ1эр щекlуэкlым къыхагъащ1ащ профилактикэ лэжьыгъэм республикэм щ1ыпсэуэм я деж нэхъри зэрызыщ1ыгубгъур, еджапIэ Iэнатlэхэм щрагъэкlуэк1 акцэхэм къыхэхъэхэм илъэс къэс къызэрыхэхъуэр.

Фыпсалъэ хьунущ «дзыхь зрагъэз» мы телефонхэмкlэ:

КъБР-м щ1ыIэ МВД-м - (8662) 49-50-62; (8662) 40-49-10 (дежурнэ частым);

Урысейм и ФСИН-м и Iуэхущ1апIэу КъБР-м щ1ыIэм - (8662) 75-27-54; (8662) 77-93-89;

КъБР-м Егъэджэныгъэмрэ щ1эныгъэмкlэ и министерствэм - (8662) 42-28-23;

КъБР-м Узынщагъэр хъумэныкlэ и министерствэм и «Наркологие диспансер» къэрал кlэзэнэ Iуэхущ1апIэм - (8662) 44-17-83.

Дэтхэнэ зы къыбарри къащ1этынщ. Зэрызыкъыхуагъэзэхэм ящ1ыщ зыри гулъытэншэу къагъэнэныкъым.

КъБР-м щ1ыIэ МВД-м и пресс-Iуэхущ1апIэ.

Дунейм щ1ыхьыбархэр

Спортсменхэр трегъэгушхуэ

Урысей Федерацэм и Президент Путин Владимир зыхуигъэзащ «Паралимпийкъэм я щ1ымахуэ джэгуэр. Дыдзэгъусэщ. Спорт» дунейпсо спорт зэхьэзэхуэ зэмылIэужьыгъуэхэм хэтхэм.

ПРЕЗИДЕНТымкlэ хъыбарегъащ1ащ мыхьэнэшхуэ зиIэ зэхьэзэхуэхэр егъэкlуэкlыжьащ хабзэ зэрыхьур, мы гъэми Югра щ1ынальэм иджы ещанэу къэралым и хэгъэгу зэмылIэужьыгъуэхэми хамэ къэралхэми щ1ыщ спортсменхэр къызэрыригъэблагъэр.

«Дэ дигуми ди псэми къабгъэдэкlыу фэркlэ, спортсмен-паралимийцхэмкlэ, догушхуэ. Фэ спорт лIужьыгъуэхэм ехьуIэныгъэ л1агъэр къызэрыщ1ыгъэльэгъагъуэм Къэбэрдей-Къэрэшей-Щэрджэсми, къэбэрдей-Балъкъэрми и Президент, къэбэрдей-Балъкъэрми и Парламентым Зэ1ущ1эныгъэмкlэ и Правительствэ, Урысейм и Профессорхэм я Къэрал Университетым и филологие, журналист къудамэхэмрэ редакцэхэмрэ ипэкlэ зэрызэдзлажьэу щ1ыта мардэхэр иджырей зэманми кхагъэщ1эрэщ1ыжьну я мурадщи, студентхэр редакцэхэм яхуеблагъэу абы щ1е-кlуэк1 гъащ1эр я нэкlэ зрагъэлъагъэу хьунущ.

Егъэджакlуэхэмрэ студентхэмрэ журналистхэм фIыщ1э къызэуащ1ащ псалъэмакъ хьэлэмэтым, купщ1афIэм папщ1э. Зэ1ущ1эм ияхащ, абы хэта Iэныкъуитlри зэхуэарэзыуэ, дяпэкlи зэрызэхуэзэнym щэч къытрамыхьэу.

КЪАРДЭН Маритэ.

ЯхуэзэфIэкIахэм ироплъэж

Налшык щекlуэкlащ Урысей дзэ-тхыдэ зэгъуэхьныгъэм (РВИО) и щ1ыналъэ къудамэм и з1ущ1э. Абы 2023 гъэм зэфIагъэкlахэр щ1ыхьэкlалъхьэжри, 2024 гъэм къапэщ1ыпл1ъэр щ1ыбзыхуащ.

УРЫСЕЙМ и дзэ-тхыдэ зэгъуэхьныгъэм Къэбэрдей-Балъкъэрым щ1иIэ къудамэм щ1ыу 50-м щ1игъу хэтщ. Абы и советым зэхуишэсащ тхыдэджжэр, музейхэм, щэнхабзэм я пэжьыкlуэхэр, дзэ тхыдэм дихьэхэр, къ1альэныкlуэ гупхэм я унафэщ1эхэр, журналистхэр.

Гъэ къэс РВИО-м дзэ-тхыдэ зэхьэхэзэр къызэрегъэпэщ. Абы ящ1ыщ Щ1игъуэ махуэм ирихьэл1эу Курп л1ыгапIэхэм зэрядкlар, зауэм и ветеранхэм, дзэ Iуэху хэхам хэтхэм папщ1э зэхаща «Урысейм и Л1ыхъужьхэр», «Сильный народ - сильная Россия» концертыр, «Александр Невский. Защитник земли русской» тхыдэ сыхэтыр, Донбасс щекlуэк1 зауэм хэIущ1ащ дзэ1ыхьэ я фэеплъ пэкlур, Ныбжьыщ1эхэм я республикэ библиотекэм, Мечиевым и цIэр зезыхьэм, щекlуэк1а «Великая забытая война» тхыльэ гъэльэгъуэныгъэр, Япэ дунейпсо зауэм хэкlуэдахэм я фэеплъ «Первая Мировая глазами великих писателей» тхыльэ гъэльэгъуэныгъэр, нэгъуэщ1кlэри. Кlыщынэмыщ1ауэ, зауэхэм, дзэ зэпэщ1этныныгъэхэм, дзэ Iуэху хэхаэм хэкlуэда зауэлIхэм я фэеплъ «Первая Мировая глазами великих писателей» тхыльэ гъэльэгъуэныгъэр, нэгъуэщ1кlэри. Кlыщынэмыщ1ауэ, зауэхэм, дзэ зэпэщ1этныныгъэхэм, дзэ Iуэху хэхаэм хэкlуэда зауэлIхэм я фэеплъ зэхьэхьэхэр ирагъэкlуэн Iащ.

РВИО-м Налшык къалэм щ1ыIэ къудамэм ирагъэкlуэкlащ «Битва на Курской дуге» тхыдэ сыхьэтыр, а зауэр илъэс 80 зэрырикъум и щ1ыхькlэ. Янтарнэ къуажэм и курыт еджапIэр къэзэныха, дзэ Iуэху хэхам зи къалэн зыгъэзащ1эу хэкlуэда Сандаев Кирилл фэеплъ дапхъэ къыхуэзыухащ, Донецк, Луганск щ1ыхьэ республикэхэр, Запорожье, Херсон областхэр Урысей Федерацэм къызэрыкlыхьэжам теухуа «Вместе мы - Россия» флешмобыр, УФ-м и Къэрал ныпым, терроризмэм пэщ1этныным теухуа зэ1ущ1эхэр, нэгъуэщ1хэри зэхащащ.

ТЕКlУЖЬ Заретэ.

Росгвардейцхэри хуэмыхуакъым

Урысей Федерацэм и президент хэхьныгъэхэм хэтащ Урысей гвардием и управлениу КъБР-м щ1ыIэм и лэжьакlуэхэмрэ дзэ къулыкъущ1эхэмрэ, я унагъуэхэм ящ1ыщхр ящ1ыгъуу.

РОСГВАРДEйцхэм конституцэмкlэ яIэ хуитыныгъэр хэхьнlэ участкхээм щагъэзэщ1ащ, щхьэж щ1ыпсэу щ1ыпIэм пэгъунэгъуэм Iэ щ1алэгъ, апхуэдэуи дзэ къулыкъур щрахьэжьым электрон Iэмалыр къзэыгъэсэбэпахэри яхэтщ. Хабзэхъумэхэм Iэ яIэтащ я лэжьыгъэм къыщ1адзхэм.

- Сэ кхъызолъти, зи щхьэм пщ1э хуэзэщ1ыкlыр дэтхэнэри хэхьныгъэхэм хэтын хуейуэ, - къыхигъащ1ащ полицэм и майор Лыкlуэжь Маринэ.

ЛIыкIуэхэм я нэIэм щIэту

Урысей Федерацэм и президент хэхьныгъэхэр къыщ1эзрагъэпэщат КъБР-м тезыр зытралъхьаxэм ар щагъэзэкlуэж и щ1ыпIэхэми - колониехэм щ1иIэ следственнэ изоляторымрэ пэшхэмрэ.

МАХУИЩ1ЫМ къриубыдэу я апхуэдэ хуитыныгъэр къ1ыгъэсэбэпащ1ащ я ящ1ыуэ ягъэкъуанщ1уэ е iэм хуащ1у, апхуэдэуи уголовнэ-гъэзэщ1ак1э инспекцэм и учетым щ1ыту, я къуаншагъэр ягъэлажьэурэ зрагъэпшныныжу ц1ыху 500-м нэсым.

- Iэ1этыр екlуэк1ащ КъБР-м и Хэкlкlуэ комиссэмрэ щ1ынальэм и Жылагъуэ кlэлъыплъакlуэ комиссэмрэ я л1ыкlуэхэм я нэIэм щ1ту, абы теухуа законодательствэм тету, - к1ытащ КъБР-м щ1ыIэ УФСИН-м и пресс-Iуэхущ1апIэм.

БАХЪСЭН Азэмэт.

Дунейм щ1ыхьыбархэр

Спортсменхэр трегъэгушхуэ

Урысей Федерацэм и Президент Путин Владимир зыхуигъэзащ «Паралимпийкъэм я щ1ымахуэ джэгуэр. Дыдзэгъусэщ. Спорт» дунейпсо спорт зэхьэзэхуэ зэмылIэужьыгъуэхэм хэтхэм.

ПРЕЗИДЕНТымкlэ хъыбарегъащ1ащ мыхьэнэшхуэ зиIэ зэхьэзэхуэхэр егъэкlуэкlыжьащ хабзэ зэрыхьур, мы гъэми Югра щ1ынальэм иджы ещанэу къэралым и хэгъэгу зэмылIэужьыгъуэхэми хамэ къэралхэми щ1ыщ спортсменхэр къызэрыригъэблагъэр.

«Дэ дигуми ди псэми къабгъэдэкlыу фэркlэ, спортсмен-паралимийцхэмкlэ, догушхуэ. Фэ спорт лIужьыгъуэхэм ехьуIэныгъэ л1агъэр къызэрыщ1ыгъэльэгъагъуэм Къэбэрдей-Къэрэшей-Щэрджэсми, къэбэрдей-Балъкъэрми и Президент, къэбэрдей-Балъкъэрми и Парламентым Зэ1ущ1эныгъэмкlэ и Правительствэ, Урысейм и Профессорхэм я Къэрал Университетым и филологие, журналист къудамэхэмрэ редакцэхэмрэ ипэкlэ зэрызэдзлажьэу щ1ыта мардэхэр иджырей зэманми кхагъэщ1эрэщ1ыжьну я мурадщи, студентхэр редакцэхэм яхуеблагъэу абы щ1е-кlуэк1 гъащ1эр я нэкlэ зрагъэлъагъэу хьунущ.

Егъэджакlуэхэмрэ студентхэмрэ журналистхэм фIыщ1э къызэуащ1ащ псалъэмакъ хьэлэмэтым, купщ1афIэм папщ1э. Зэ1ущ1эм ияхащ, абы хэта Iэныкъуитlри зэхуэарэзыуэ, дяпэкlи зэрызэхуэзэнym щэч къытрамыхьэу.

КЪАРДЭН Маритэ.

Iуэхущ1апIэхэр

Бгъащхъуэ гушхуар жьыдум жьэхэхуэри нишхащ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и депутатхэмрэ КъБР-м и Парламентым и Аппаратым и лэжьакlуэхэмрэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым зэ1ущ1эныгъэмкlэ, финанс къызэрэпэщ1ныгъэмкlэ и управлением и консультант **Созаруков Эльдар Магомет и къуэм** хуогузавэ абы и анэ **Созаруковэ (Баниевэ) Розэ Басхъаныкъуэ и пхъур** дунейм зэрехьакlэ къызэкlыу.

Къэбэрдей-Балъкъэрым Щэнхабзэмкlэ и министерствэр, КъБР-м и Журналистхэм я зэгъуэныгъэр, «КъБР-Медиа» къэрал кlэзэнэ Iуэхущ1апIэр, «Къэбэрдей-Балъкъэр» ВТК-р, «Кабардино-Балкарская правда», «Адыгэ псалъэ», «Заман», «Горянка», «Советская молодёжь» газетхэм, «Iуащхэмахуэ», «Литературная Кабардино-Балкария», «Минги Тау», «Нур», «Нюр», «Солнышко» журналхэм я редакцэхэр, «КъБР-Инфо» хъыбарегъащ1э агентствэр, «Эльбрус» тхыльтедзапIэр яхуогузавэ «Кабардино-Балкарская правда» газетым и къудамэм и унафащ1э щыта **Онищенко Эллэ Пётр и пхъум и Iыхьлыхэмэр благъэхэмэ** ар дунейм зэрехьакlэ къызэкlыу.

«Дыгэ псалъэ»

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и депутатхэмрэ КъБР-м и Парламентым и Аппаратым и лэжьакlуэхэмрэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым зэ1ущ1эныгъэмкlэ, финанс къызэрэпэщ1ныгъэмкlэ и управлением и консультант Созаруков Эльдар Магомет и къуэм хуогузавэ абы и анэ Созаруковэ (Баниевэ) Розэ Басхъаныкъуэ и пхъур дунейм зэрехьакlэ къызэкlыу.

Къэбэрдей-Балъкъэр Щэнхабзэмкlэ и министерствэр, КъБР-м и Журналистхэм я зэгъуэныгъэр, «КъБР-Медиа» къэрал кlэзэнэ Iуэхущ1апIэр, «Къэбэрдей-Балъкъэр» ВТК-р, «Кабардино-Балкарская правда», «Адыгэ псалъэ», «Заман», «Горянка», «Советская молодёжь» газетхэм, «Iуащхэмахуэ», «Литературная Кабардино-Балкария», «Минги Тау», «Нур», «Нюр», «Солнышко» журналхэм я редакцэхэр, «КъБР-Инфо» хъыбарегъащ1э агентствэр, «Эльбрус» тхыльтедзапIэр яхуогузавэ «Кабардино-Балкарская правда» газетым и къудамэм и унафащ1э щыта **Онищенко Эллэ Пётр и пхъум и Iыхьлыхэмэр благъэхэмэ** ар дунейм зэрехьакlэ къызэкlыу.

Экономикэ Политикэ

Махуэку

Кавказ Ищхъэрэ Жылагъуэ Іуэху

Тыргъэтауэ леймыгъэгъут...

● Тхыдэ

Гум имыхуж Іутіыж Борис къытхуигъэнащ ди литературэр къулей зыщІа Іэдакъэщіэкі куэд. Абыхэм, шэч хэмылъу, ящышщ трагедие теплъэ иІэу итха «Тыргъэтауэ»-р. Сыт щІэтрагедиер? Ар илъэс мин зыбжанэ зэпызыча адыгэ лъэпкъым (къызытехъуІахэм) и тхыдэм и зы кІапэм теухуад. Абы и къекІуэкІыкІар апхуэдизкІэ гуауэкІэ кудащ, нэгъуэщІкІэ утепсэлъыхьыкыщкъым. Драматургми ар, дауи, къыгурыІуэрт. Щоджэнщыкіу Алий и щІэр зезыхъэ Къэбэрдей драмтеатрым и артистхэм а пьесэм Іэзагъышхуэ хэлъу къытращыкІаеу щыта спектакль Гъуэзэджэм иІа ехъулІэныгъэ иныр щыхьэт тохъуэ драматургыр и мурадым зэрыльэІэсам: ди блэкІам щІэрыщІэу дригъэгупсысыжьын хуэзфІэкІащ абы.

ЕЗЫ Тыргъэтауэ тхыдэм къыхэна бзылъхугъэщ икІи абы и къекІуэкІыкІар къызэрІуэтэжри зэтехуэркъым: зэманым Іэджэ щІиуфащ. Ауэ мыбдеж Іутіыжьыр блэкІар зыдж щІэныгъэм кьиухтахэм къызэрыщыгъэкІыщащ трагедие теплъэ иІэу итха «Тыргъэтауэ»-р. Сыт щІэтрагедиер? Ар илъэс мин зыбжанэ зэпызыча адыгэ лъэпкъым (къызытехъуІахэм) и тхыдэм и зы кІапэм теухуад. Абы и къекІуэкІыкІар апхуэдизкІэ гуауэкІэ кудащ, нэгъуэщІкІэ утепсэлъыхьыкыщкъым. Драматургми ар, дауи, къыгурыІуэрт. Щоджэнщыкіу Алий и щІэр зезыхъэ Къэбэрдей драмтеатрым и артистхэм а пьесэм Іэзагъышхуэ хэлъу къытращыкІаеу щыта спектакль Гъуэзэджэм иІа ехъулІэныгъэ иныр щыхьэт тохъуэ драматургыр и мурадым зэрыльэІэсам: ди блэкІам щІэрыщІэу дригъэгупсысыжьын хуэзфІэкІащ абы.

Тыргъэтауэ тхыдэм къыхэна бзылъхугъэщ икІи абы и къекІуэкІыкІар къызэрІуэтэжри зэтехуэркъым: зэманым Іэджэ щІиуфащ. Ауэ мыбдеж Іутіыжьыр блэкІар зыдж щІэныгъэм кьиухтахэм къызэрыщыгъэкІыщащ трагедие теплъэ иІэу итха «Тыргъэтауэ»-р. Сыт щІэтрагедиер? Ар илъэс мин зыбжанэ зэпызыча адыгэ лъэпкъым (къызытехъуІахэм) и тхыдэм и зы кІапэм теухуад. Абы и къекІуэкІыкІар апхуэдизкІэ гуауэкІэ кудащ, нэгъуэщІкІэ утепсэлъыхьыкыщкъым. Драматургми ар, дауи, къыгурыІуэрт. Щоджэнщыкіу Алий и щІэр зезыхъэ Къэбэрдей драмтеатрым и артистхэм а пьесэм Іэзагъышхуэ хэлъу къытращыкІаеу щыта спектакль ГъуэзэджэмиІа ехъулІэныгъэ иныр щыхьэт тохъуэ драматургыр и мурадым зэрыльэІэсам: ди блэкІам щІэрыщІэу дригъэгупсысыжьын хуэзфІэкІащ абы.

Ауэ, Тыргъэтауэ хъикІыфащ зэрыхуэ къапхъэным. Мыбдеж дэ кІэщІу фыхэдгъэгъуэзэнщ а цІыхубзым и Іуэху къызэрекІуэкІам теухуауэ къаІуэтэж хъыбархэм ящыщу нахъ ди фІэщ хъум.

... Мэуэт лъэпкъхэм я зы къудамэ Синд къэралыгъуэр лІэщІыгъуэ куэд ипэкІ Іуэзв тенджызым и Іуфэм и ипщэ лъэныкъуэмкІэ щыпсэуащ. И гъунэгъуэм зыужьыныгъэкІэефІэкІыр: абы щыхьэт тохъуэ езым и ахъшэ иІэжу зэрыщытар (адрейхэр абыкІэ зыщытхъуэкъыпутэкъым). И гъунапкъэхэр шынагъуэнщэ ищІын мурадкІэ, абы и пащтыкъ Джэгъэтей щхьэгъуэ ищІащ и гъунэгъу щІынальэм и тетым ипхъу Тыргъэтауэ. Пэжу, езы пащтыкьыр синдхэм фІыуэ яльагъуртэкъым, а зэманым лъэкІыныгъэшхуэ зыбгъэдэлъ Боспор къэралымкІэ зэрепльэкІыр, абы и пащтыкъ Сатир Езанэм и жьІэм зэрыщІэтыр ядэртэкъым. Абы къыхэкІыу ар традзауэ щытащ. Джэгъэтей мис а Сатир дыдэм елъэІуащ къыдэІэпыкъуну. Мыдрейм кІыигъэгугъащ дрщхьэкІэ «я зэхущытыкІэхэр нэхъри быдэ хъун папщІэ» къыхуигъэуващ и пхъур щхьэгъусэ ищІыну. «Тыргъэтауэ-щэ?»-ящІэупщІащ Джэгъэтей. Мыдрейм къыжриІащ:

- Ук!. Зыми имыщІэу дунейм егъэхьыж. Ар уэ нэхърэ нэхъ губзыгъэщ икІи нэхъ хахуэщ. БгъэкІуэжмэ, и пхэнкъэгъэхэм къыпхуагъэгъункъым. Сэри къыслъэІэсынщ. Абыхэм кьадэщІынущ уэр щхьэкІэ мыарэзы уи хэкуэгъуэхэри.

Тыргъэтауэ теухуауэ жиІахэр пэкт. Дэлъху зимыІэ ар Іэщакіуэу, шыуеІэу, къэрал унафэ ищІыфу къэтэджат икІи абы фІыуэ щыгъаэзт Сатир Езанэр.

Босфорым и дзэр и щІэгъэкъуэну Джэгъэтей тахъэм и тІысыкъэжащ, ауэ Тыргъэтауэ имыкъуну хьІтыгъи щыІэ быдапІэм щІиубыдащ. Мыбдеж а бзылъхугъэм къыщІэлъэгъуащ зэрыкакъыбІыр: гъэрпІэм къызэрикІыжьыфам имызакъуэу, шым къиІуэтри, щІэпхъуэжащ. ХьэгъуэлІыгъуэм хэс Сатиррэ и малъхъэ хъуа Джэгъэтейрэ абы пхъэр кІэлъауатІыпщат къэхъуар къащІа ижь, арщхьэкІэ дэнэт!

И лъэпкъэгъуэхэм я дежь нэсыжа Тыргъэтауэ и адэр лІауэ, абы и пІэм пащтыхьу езым нэхъапэм фІыуэ итуэрыІуэри щІалэр ирагъэвауэ ирихьэлІэжащ. Ижьрэйр къэмыдаІуэу тетыгъуэр абы къыІэщІилъхьэну зэрыхьэзырыр жиІащ икІи къелъэІуащ дэкІуэну. ЦІыхубзыр, дауи, арэзы хъуащ.

Пхъэ быдэкІэ къэувыжа Тыргъэтауэ мурад ищІащ къытехьа лейр имыгъэзыну. И удыныр япэу зыхуигъэзари къелцІыжа Джэгъэтейщ. Езымрэ и щхьэгъэ хуэхъуамрэ я унафэм щІэту дзэр синдхэм я лъахэм ириутІыпщащ. Мыгувэу щІыналъэр къыззщІэльадащ. Абдежи къыщІыуІакъым: Босфор къэралыгъуэм шынагъуэр лъэІэсащ. Іуэхур Сатир Езанэм жиІауэ зэрыщІэта дыдэм хуэдэу хъуащ.

Хэжьпіэнэщэти, пащтыхьитІми Тыргъэтауэ и деж лъэІуакІуэхэр игъэкІуащ: ахэр хъэзырт мызыгъэнщІэу ущытэжьэну нэхъ тынщ, шэдильхэм нэхърэ. Ауэ мыбдежи хэкІыпІэ къыщыбгъуэтыфынущ.

Зи гугъу тщІы законым мыхьэнэшхуэ иІэнущ дыщэкр, дыжьыпхэр, нэгъуэщІ фІыгъуэхэр къыщыщІах щІыналъэ псоми я дежкІи фІыгъуэ гъунапкъэнщэ.

Зэкіэ хуагъэфащэу къэзэрлъытамкІэ Колымэ щІыналъэм и дыкІэ гъэтІыпІыгъэхэр тонн мин 700-м щІегъу. Ар щІыналъэми къэралми я дежкІи фІыгъуэ гъунапкъэнщэ.

● Къулеигъэхэр

Лъапэкіэ зэрахуэ

«Магадан» псалъэр ди къэралым щыпсэу цІыхухэм я бзэхэм жагъуэу хьыхащ, СССР-м и зэманым политикэ Іуэхухэмкіэ зэхэзехуэн ящІахэр зыдагъакІуэу щыта щІыпІэти. Езы щІыналъэр егъэлеяуэ щІыІэщ, аращ щыпсэуну куэдым щІафІэмыфІри. Арщхьэкіэ Магадан зи щыхьэр областым къулеигъэкІэ къыпэхъунур мащІэщ. Псом хуэмыдэу дыщэрэ дыжьынкІэ. Аращи, уеблэмэ мыбы щІэх къулей ущыхъуфынущ. Ауэ ар куэдым ящІэркъым. Иджыри къэс тэмэму къьхуэхутхъым дыщэхэІІэуэ мыбы щыІэр зыхуэдизыр. Фегупсысыт: Магадан областыр километр зэбгъуэзэнатІэ мин 462-рэ мэхъу. Абы и щІыналъэм зэрыщыту ихуэнщ Узбекистанэр. Геологхэм нобэр къыздэсым металл лъапІэхэр къыщахутар Колымам (апхуэдуи ёоджэ мы щІыналъэм) и процент 20-ми щІигъуркъым. Абы и гъэтІыпІыгъэхэм я закъуэ зэпымыууэ иІэсс щэныкъуэм щІигъукІэ елжьыбфынущ. Адрейхэр щэ?

КОЛЫМАМ дыщэ къыщыщІах шахти 140-м. Абыхэм зы илъэсым къэралым иращэ тонн 50-м нэс. Абы и лъэныкъэкІэ зэкІэ областым къыткІэуэр Красноярск крайм и закъэущ. Дауи, дэ зи гугъу тщІыр бжьыгъэ нэрыльагъурщ. ЩІэуфахэрщэ?

Іуэхум щыгъуэзэжкм зэрыжаІэмкІэ Колымам щэхуу дыщэ къыщыщІах цІыху мин нэхърэ мынэхъ мащІэм. Апхуэдизкъм мыбы «хъэкІэкъуэкІэкІэ» щоджэ. УбакъуэхуэкІэ уи нэр зыфІэнэр къомыщтэу ублэкІыфыну? АтІэ мыбы а фІыгъуэхэр лъапэкІэ щыізэрахуэ икІи ар псалъэ къудейкъым. Хэбгъэзыхьмэ, къалэ музейм щагъэльагъуэ жэмым и шхалъэм къраха бзыщ тыкъырышхуэр. А фІыгъуэхэр куэдрэ къыхах а псэущхьэ гъурулъхъм къадэха вэнвейхэми, щыхъуакІуэм удзым хэлъу яшхуэз.

Колымэ зыщыізыгъэбыдахэр мыбы илъэс куэд хъуауэ щопсэу. Апхуэдизкъм фІы дыдэу ящІэ хьІфладзэжа къыщІэхыпІэхэр здэщыІэр икІи абыхэм мымащІэу дыщэкэр къыізэрыщІэнар. КъыщІэх, умыщьхьх къудей. Къаугъуея фІыгъуэр пуду иращэ сондэждэркъэм. Нэхъ гуащІафІэхэм зы илъэсым сом мелуан зыбжанэ яІэрохьэ. Дауи, къэралым налог гуэри иратыркъым.

Совет Союзым и лъэхъэнэм апхуэдэ щыІакъым; абы щыгъуэм къэралыр тКІийуэ кІэлъапІлтыт мы Іуэхум. Езыми Іэрыхьэрт дыщэ псори. Иджы ар зэтраублэжыну я мурадщ. Аращ «Дыщэ къыщІэхыным и Іуэхукіэ» законым и проектыр кІащтэным мыбы егъэлеяуэ щыщІыпэплъэр. Абы япэ еджэгъуэзкІэ Къэрал Думэм щыхэпІьакІащ. А хабзэм и тэмэмагъэр псом япэу щагъэунэхунри Колымащ. Дауи, зэІумыбзыныгъэ зыкъом къыкъуэкІащ, ахэр зэтес пщІыжьыну тынщхьэм, ауэ пхузэфІэкІынущ. Депутатхэм зэрыжаІэщи, псори зыхуэгъэзар дыщэр къыщІэхыныр къанэ щымыІэу хабзэм игъэув пщалъэхэм игъэтІэсэнырщ. Ар къызэбгъэпэщыну гугъуэкІи, Магадан областыр здэщыІэр къэпІыытэмэ. Мыр щІыналъэ щхьэхуэщ. Ар гъунэгъу Якутием пызыщІэр зы автомобиль гъэзэгу закъуэщ. НэгъуэщІу тенджызкІэ е хьуакІэ фІэкІа улъэІэсыфынрыкІым. Дронхэр щыкуэд мы зэманым щытыкІэм тэнщу ущыкІэлъапІлтыфынущ зыми дэпщапІэ имыгъэзтыфын хуэдэу. Аращ областым и властхэр законыщІэр къащтэным темыпІэжу щІыпэпІлтэр. Абы псоми я фейдэ хэлъынущ; мы Іэнатіэм елэжьыну хуей цІыхухэм щІыхэр гектар бжьыгъэкІэ хуагъэзыжынущ. ЗэрыгурыІуэгъэщІи, бдджэнду. Зульдозер лъэщхэм нэмыщІ нэгъуэщІ сыт хуэдэ техникэри къагъэсэбэп хъунущ. КъещІаха дыщэр рынок ХасэхэмкІэ къэралым ищхэнущ. Зэрытлъагъуащи, хилъэфэнур сондэждэркъэм я закъэущ.

Пэжу, законыщІэмкІэ мыарэзыхэри щыІэщ; иджы ахэр щыІэмэхьфынрыкъым зыдыхьэрэй щыІэпІэм. ХэзыщІыкІэм зэрыжаІащи, пщахъуэщІхэм ущытэжьэну нэхъ тынщ шэдильхэм нэхърэ. Ауэ мыбдежи хэкІыпІэ къыщыбгъуэтыфынущ.

Зи гугъу тщІы законым мыхьэнэшхуэ иІэнущ дыщэкр, дыжьыпхэр, нэгъуэщІ фІыгъуэхэр къыщыщІах щІыналъэ псомия дежкІи.

Зэкіэ хуагъэфащэу къэзэрлъытамкІэ Колымэ щІыналъэм и дыкІэ гъэтІыпІыгъэхэр тонн мин 700-м щІегъу. Ар щІыналъэми къэралми я дежкІи фІыгъуэ гъунапкъэнщэ.

● Щіыуэпс

Дыгъужьыхьэхэр

**Ижь-ижьыж лъандэрэ дыгъужьыр щІыхум и бийщ. Ар ящыщщ абы нэхъ лъэщу икІи къызэфІэмыщІэу къапщІэтхэм. Мы хьэкІэкъуэкІэр мэзхэм щІэт, губгъуэм ит псэущхьэхэм ямызакъуэу, унагъуэ Іэщым и дежкІи хуабжьу шынагъуэщ. Иджы езы цІыхухэмэ къащытери къохъу. Псалъэм и хьэтыркІэ, дыгъужьым къридза уІэгъэ хьэлъэхэм иджыблагъэ илІыкІащ Курган областым щыщ цІыхубз. Ар хущІэкъуат и пщІантІэм дэс хьэхэр ихьумэну, арщхьэкІэ езым и гъащІэр хилъхьащ. НэгъуэщІ щІыналъэхэми къокІ абы ещхь шынагъуэхэр. Дыгъужьхэр щыІэщ континент псоми икІи дэтхэнэми абы и цІэр фІыкІэ щыжаІэркъым. Иужь зманым апхуэдизу цІыхухэр ягъэпІейтейуэ хуежьащ псэущхьэхэм я нэгъуэщІ лІэужьыгъуэхэми. Абыхэми мэкъумэшым хэщІыныгъэшхуэ ират. Іэмалыр зыщ: я бжьыгъэм кІэлъапІлтыныр, егъэлеяуэ хэмыхъуэн папщІэ.

АПХУЭДЭ жэрдэмкІэ иджыблагъэ Къэрал Думэм зыхуагъэзащ Краснодар крайм и Хабзэгъэзыв зэхуэсым и депутатхэм. ЦІыхубэм и лІыкІуэхэм къащта унафэм къыщыгъэлъэгъуащ а Іэнатіэм теуха Федеральнэ законым и 48-нэ статьям зэхъуэкІыныгъэ халъхьэну.

Депутатхэм къыхалъхьэ зэран хъу псэущхьэхэм я пщІэтыныр хабзэм ирагъэкІуну. Икли ар зыхуэгъэзар дыгъужьхэм я закъуэкъым. Псалъэм и хьэтыркІэ, щІыналъэм и гуэл ІэрыщІхэм хаутІыпщхьа бдзэжьей хугуэхм къатехъуІа бдзэжьей цІыкІуэхэр яфІэфІ яшх абыхэм къеузса хуІабащ (баклан) лІэужьыгъуэхэм. Я бжьыгъэри мащІэкъым - мин 300-м нызэрогъэблагъэ. Мазэм къуриубгъу зым бдзэжьей килограммым нэс хуэшхынущ, псори зэхэплъхьэжмэ, тоник 30 мэхъу. КьинэмыщІауэ, хьэІуцІадзэхэри мэбагъуэ. Дыгъужьхэри нэгъабэ куэдрэ ятеуащ унагъуэ Іэщхэм.

Мэзым щІэх зэкІэжьхэжкІэ зэхэзым жьлагъуэхэм нэхъ гъунэгъу зыкъыхуащІ. Псалъэм и хьэтыркІэ, мы гъэм и щІыналъэм Приэр-Аргар районым и къуажэхэм ящыщ зым и механизатор щІалэм зигъэхьэзырат и пхъэІэщэр игъэхьбэзну, арщхьэкІэ мэзкуэ гъуабжэм къыхэжа хьэлъакъуиплІ гупыр кьиІуагъури, къэувыІэжащ. Ахэр занщІу вагъэм къыхэлъэдащ. И кабинэм ицу мэкъумэщыщІэм кьибжащ ахэр пщІы хъууэ. Зэкъуэхуэуэ уарихьэлІэмэ-щэ?

Нэлуэу зэрыщІытщи, мы Іуэхум мыхьэнэшхуэ иІэщ Кавказ Ищхъэрэм и адрей щІыналъэхэми ехьэлІауэ.

Краснодар крайм и депутатхэм къалъытэ псом япэу щакІуэхэм ират пщІэр къаІэтын хуейуэ. АрщхьэкІэ, ахэр бгъэмащІащи хъунукъым. ЩхъэхуэгъэІэри япІэ иувэн къыхэзырыкынуц. Апхуэдизкъщ дыгъужьыхьэхэр. Ахэр къыщежьар иджыкІым, арщхьэкІэ мы зэманырщ нэхъ щІэх-щІэхыурэ икІи зэуІуу утыку къыщцихьэ щыхъуар. Зи гугъу тщІыр дыгъужьымрэ хьэулей хъуа хьэхэмрэ я кум къыдэкІахэрщ. ЗэкІэ абыхэмрэ зэхущІэхьэмрэ зэпэщІэтщ, ауэ иужьрейхэм я бжьыгъэм хэщІмэ, мыдрейхэр нэхъыбэ зэрыхъунум шэч хэлъкъым. КъызэрыщІэкІымкІэ, ар нэхъ шынагъуэкщ. Псалъэм папщІэ, дыгъужьыр щІыхум, техникэм къыщошынэ. Ауэ абыхэм еса дыгъужьыхьэхэм апхуэдэ ящІэхэзркъым. Мис зы щапхъэ: иджыблагъэ дыгъужьыхьэм уІэгъэ ищІа цІыхур зыІыз «ДэІэпэнкІэ хъунущ щІыналъэм» зыщІыну теуащ. а Іэпэнкъуэм. ЗэрыхуэзфІэкІкІэ кІэлъыжащ, ирагъэпІытІыхуКІэ. ЯпэщІыкІэ хуагъэфащэуи ар къыхьхьа уэ гуэрым зыщъэщцихуэуэ. Арщхьэкіэ узынщэу къыщІэкІащ.

Абы дыщынэсакІэ, зи гугъу тщІы хьэкІэкъуэкІэхэм хьащхьэрыІуэ уэ бзаджэр куэду эзрапкърыти къэдгъэлъэгъуэнщ. Абы ищІэнкІэ хъунущ цІыхухэри гнагъуэ Іэщхэри.

Кіэщіу жьпІэмэ, мыбы теухуауэ зэфІэхьи хуей Іуэху куэд эзтрихьащ.

«Махуэкум» и къыдэкІыгъуэр зыгъэхьэзырар
ШАЛ Мухьэмэдщ.

Щіыцэлъху лъэпкъ мащІэхэм я бзэр зэрыкІуэдыжым куэд егъэгуауэщхьэу. Бзэм кІыхьу утепсэлъыхьыфынущ, апхуэдизкІэ куэд пыщІащ, епхащ абыи. Ди бзэр, адыгэбзэр, къапщтэмэ, нобэрей махуэм лъэпкъыр дыззрыт щІыналъэм тещІыхьауэ, мыпхуэдэу упщІэр бгъэувмэ нэхъ къоззгъ: сыт зэран къытхуэхъур анэдэлъхубзэм дрипсэлъэну?

«АДЫГЭБЗЭМ Къалэкіыхьым унихьэсыкнукъым, сыту сщІыну ар?!», - жьІэгъуэр сыззэрыщыкІуэр зэхьізох. Апхуэдизу нобэ дызытегупплІа адыгэбзэм абы и пщІэр зэрыриудыкри, лакъуэ псом я гукъыдэжкр зэрыІэщІиудри къыгурыІуэу къыщІэкІынтэкъым ар япэу жьізыІам. ЦІыхур къэгъэпцІэгъуафІэщ, зытепкъуэзн хуейр пщІэмэ...

Тхэн щІэзыдзагъащІэхэм я литературэ хасэу «Шыхулъагъуэм» и унафэщІу илъэс куэдкІэ щыта, тхакІуэ, усакІуэ Хьэх Сэфарбий дэнэ щыІами, хэт и пащхьэ ящІами, зэрыпсалъэр адыгэбзэт. И псэльэгъуэм адыгэбзэр кьызэрыгурымыІуэр зригъэщІа нэужьт ар урысібзэм щытехьэр. Абы теухуауэ Сэфарбий жиІэжьрт хьІбар гъэщІэгъуэн. Лэжьыгъэ Іуэхукіэ Москва ягъэкІуат ар. ЩыщІынІэ кІуэху сыдэтетым, гувэу къыщыхъури, зэманыр здынэсар кьищІэну япэу къьблэкІ щІалэ нащхъуэ сырыхушхуэм, зэрихабзэу, адыгэбзэкІэ зыхуигъэзащ: «Уа, щІалэ, сыхьэтыр дапщэ хъуауэ пІэрэ?!», - жиІэри. «Сызэрыядыгэр дауэ кьызэрыпщІар?!», - жиІэри, жууап къитащ, зэ Іуплъэгъуэкіэ нэсри късэсжауэ урысыфэ зытет щІалэм. Мыбдеж гу зылъытапхъэр - къалащхьэм къыщыхутами, нэгъуэщІ лъэпкъ яхьыхьами, Хьэхыр и бзэм темыкІыІтыхьу, и дзэр мышу, емыпщІыжу, ар япэ зэрыригъэщарщ! «Ар тэмэмкъым, дызыхэс, къытхэс лъэпкъэм пщІэ яхуэщІын, псоми къагурыІуэ урысибзэмкІэ псэльэн хуейщ», - жаІэнуц куэдым. «Ар щІэдзапІэр зэриух кІэухум и щІдзапІэщ», - жиІэрейт Хьэхым. Мыбдежи дахэ дыдэу кьозэгъ а жьІэгъуэр. Уи бзэм урипсэльэну укІытэр уи бгъэгум кьыщитІысхьам дежщ лъэпэрэпэн щыщІбдзэр!

Фи нэмыс нэхъ лъагэ ухъуи, бын згъуэта нэужьщ мы Іуэхур кІыізыхэкІыр кьыщІэгурыІуар...

Адэкіэ къыпытщэн ипэ, анэдэлъхубзэр кІуэджьиным щхьэусыгъуэ хуэхъуу щІэныгъэлІэкІэм къаухтахэм сытепсэлъыхьынут. Ар тІу мэхъу: нэхъ лъэпкъыщхъуэ гъэрым ихьэхуу, лъэпкъ мащІэр абы щыхэшыпсыхьжьым деж; зи хэку зыбгынэу (зрагъэбгынэу), хамэщІ къыщыхута хэхэсам а зэхэтІысхьа лъэпкъым и бзэр иджын хуейуэ къыщыхуагъэувым деж.

Адыгэ лъэпкъым, зэрытщІыщи, тІури и нэгу щІэкІауэ ещІэ. Илъэси 160-рэ мэхъу адыгэм и къэралгъуэр фІэкІуэду Урысейм щыщ зэрыхьурэ. Апхуэдизу дыдэ мэхъу displaystyle мащІ! Къыщыхута ди лъэпкъэгъуэхэм я зэхуэфІэкІуэдри, адыгэбзэр иджыри къэс псэущ! Пэжыр зыщІыпІи пхузыкъыщынукъым, лъапсэрых щынагъуэ и нэгу щІэкІащ адыгэм, ауэ илъэс мин бжьыгъэ хъуауэ къыдекІуэкІ хабзэмрэ бзэмрэ ихъумэфащ! Сыт хуэдэ щІыналъэ щыпсэуами, сыт хуэдэ дин зэрихьами, адыгэр сытым дежа адыгэу щытыжащ. Ауэ щыхьэкІэ, щыІэщ власткм фІэщхьэныгъэмэ нэхърэ нэхъ лъагэ гъэр.

ЩІэныгъэлІэхэм зэрыжаІэмкІэ, бзэр кІуэдыжьын папщІэ, ар лакъуи 3 - 4-м Іурыпчын хуейуэ аращ... Ди гуапэ зэрыхъунщи, щыІэу къыщІэкІынщ мы къэхутэныгъэр щымылажьэ.

Ар нэхъ щхьэусыгъуэзшхуэхэращ. Унагъуэм дежь къэдгъэзэжмэ-щэ, псори кІыщежьжьым дежь?!

Адыгэм адыгэу зэрызицІыхьжрэ илъэс мини 6-м щІигъуауэ жаІэ. АтІэ, илъэс мини 6-кІэ лъэпкъым ихъума бзэр нобэ (лей лъэпкъ къыщыттемыхьэ лъэхъэнэм) кІуэдыжьыгъуэм ихуауэ щхьэ къаІэльытэрэ? Сыт абы щхьэусыгъуэ хуэхъур? Сабийм и щІынэгъуэ дыдэм деж къыщыщІдзгъадзи, девгъэлІ.

Унагъуэм къьхуа сабийм япэ ильэситІым зэхихыр адыгэбзэщ, и адэ-анэр, адэщхъуэ-анэщхъуэхэр анэдэлъхубзэм ирипсалъэмэ, телефоныр Іэщ1амылъхьэмэ. Ар илъэсит1 ирикъуэ нэужь сабий садым макІуэ. Гуным хэсщ уэрысхэри, балъкъэрхэри, дагъыстэнхэри, нэгъуэщІ лъэпкъэри, лъэпкъыбз республикэ щыІэхьІкІ. А псори зэгурыІэуэн, абыхэм епсэлъэн

● Абы дегъэпІейтей

Анэдэлъхубзэр нобэ

папщІэ гъэсакІуэр зэрыпсалъэр урысыбзэщ. Ар, дауи, сабийм занщІэу къещтэ. Пщэдджыжьым сыхьэти 8-м къыщыщІэдзауэ сыхьэт 18 хуэдизу щыщыІэкІэ, а зэманым къриубыдэу зэхихыр урысібзэмэ, абы телевизорым, телефоным, планшетым, уэрамыщхьэм кьиІуКІ урысібзэр къыхьхьэжмэ, дауэ фепІырэ, мазэ дапщэкІэ Іэщ1ахужьну пІэрэ сабийм и анэдэлъхубзэр?! Си щхьэм пІэнэйрэ кьрикІуа Іуэхущи, фІыуэ сощІэ - мазэ бжьыгъэкъым, уеблэмэ. Тхьэмахуэ бжьыгъэ!

Балигъым и Іуэхур щхьэхуэщ, абы нэгъуэщІыбзэ хуэзмыгъащІэу гугъу ехьми, акцент къыхэщІэнми, сабийм нэхъ псынщІэу епхъуатэ щІэщыгъуэр.

Адэкіэ, курыт еджапІэ, еджапІэ нэхъыщхьэ, лэжьапІэ... Дэнэкіэ игъэзами, лъэпкъ псори зэрызэгурыІуэ урысібзэщ сабийм и тхьэкІуэмэм итыр. Абы кІыикІыркъым хамэбзэмрэ нэгъуэщІ лъэпкъэмрэ запыІуддзу дыпсэун хуейуэ. Нобэ дызыэпсэхэкІ дунейр дэ тхуэхъуэжьынукъым. Ауэ бзэм епха гуныкъуэгъуэхэр унагъуэм деж къыщыщежьэжкІэ, ар курыт еджапІэм щепхакІэ, адэ-анэхэмрэ егъэджакІуэхэмрэ я къару къызэрихькІэ елІэпІэн хуейуэ аращ щІэблэм анэдэлъхубзэр Іэщ1эмыгъэхужьным.

Сабийм урысібзэкІэ псэльэн щыщІидзам деж, щыІэщ адэ-анэ, адэшхуэ-анэшхуэ, ар хуагъэдахэу, иригуфІэу, уеблэмэ езыхэр урысібзэ «ещІэкъуэу» защІэ хъурэ, дАІыгъуэу, адыгэбзэм нэхъри трагъэщІэным ипІэкІэ, Іэщ1ауэ.

Сыт нобэ ди Іэмал а щытыкІэм зедгъэхъуэжьын папщІэ? Псом япэ, дызыщІэвгъэгупсысыж, дызэзгъэпІыж. Хьэкъыу тпхыкІын хуейщ зы гупсыс закъуэ: дэнэкІэ дгъэзами, хэкум дызэрибгъэкъІыу - дыхамэщ. Ауэ щыхьэкІэ, дызыщыщІ пІэпкъым дыхуэпэжмэ, ди бзэм хуиту дрипсалъэмэ, хабзэм дытетмэ, «Сыадыгэщ!» тхужьІэнщ хуиту.

Адыгэм сытым дежи и лъым хэлъащ зэпеуэнкІэ, хьэрухэрэгъуэм ефІэкІын щхьэкІэ нЫкъуэкъуэныр. А хьэлрауэ къыщІэкІынщ нобэм дыкъьзэшІэсари. А гупсысэм сыкъыхуэкІуащ Табыщ Муратрэ Хьэщыкіу Раери зи унафэщІ «Адыгэбзэ хасэм» иригъэжьауэ «Джэгурэш» зэпеуэм хэт сабийхэм сакІэлъыплъэ нэужь.

А зэпеуэр зэрыщыту зэрекІуэкІыр адыгэбзэщ. Гушыіэхэмрэ зэпеуэм щагъэззащІэ уэрэдхэмрэ къызэрапщІтэ хабзэхэм ящыщщ урысібзэ, нэгъуэщІыбзэ къыхэмыхьэу Іуэхур анэдэлъхубзэ къабзэкІэ егъэкІуэкІынщ. Мис абдежым ди сабийхэм зыкъызэкъуахри, мы дунеижьыр адыгэбзэм къыхуигъэщІауэ фІэкІа умыщІэну, зэщІэжьауэрэ зэрыгІэпІыкІыу анэдэлъхубзэкІэ къопсалъэ къалдзэ егъакІуэ нэгъунэ! Псэльэсфыну зимыгугъахэри текІуэныгъэм папщІэ къопсалъэ, «бзэр бгъэмкІуэдыж» жьІэгъуэр пщагъэгъупщэжрэ гушхуэныгъэр кьызэщІагъэуэщ. Ауэ щыхьэкІэ, ди бынхэм адыгэбзэр ящІэ, ар я гум илъщ, ящыгъупщагъэ, хуэмеІуэ, ирипсэльэфу къыщІущыхуми.

Ярэби, апхуэдэ зэпеуэр нэхъыбэу диІатэмэ, абы щытекІуэхэр саугъэтыфІхэмкІэ яГъэпсыпІэу щытатэмэ, дунейпсо утыку итхьэу, хэхэс адыгэхэри кьызэщІиубыдэу тхуегъэкІуэкІатэмэ, нэхъ зыдужьыну пІэрэт?!

ФЫРЭ Анфисэ.

Сатыр зыбжанэкІэ

Ядэркъым

Кьыдэкіуэтея иужь дуней псом щыцІэрыІуэ тхакІуэ икІи драматург хъуа Шоу Бернард унэм щІэсу къыщыІуэжам и анэм игъэщІэгъуащ:

- Мыр сыт? Мыпхуэдэжм деж уэ Саммерсэ покер ущыджэгу уи хабзэти?

- Уэ удэжджэгун зэпымыууэ къынтІэ-къынтІэм икІи хьэрэм зышхым?

- Дауи, сыдэжджэгунтэкъым.

- АтІэ абыхэми ядэркъым.

Сыт щыгъуэ?

- Уэрщэр гупым хэс Крузенштерн Иван псалъэмакъыр щыІналъэ куэд къэзыхуэ инджьлыз хыдзэлІ Кук Джеймс и деж щыІнэсым, зы цІыхубз зыкъизыхь зыкъыхуигъэзащ:

- Дэ дощІэ Кук зыкъомрэ зэрежьар. Сытым щыгъуэ ар щагъкІар?

- Си гугъащ зэпуэ щежьам яуклІаеу, итыжащ жэуап Крузенштерн. - Ауэ , гу лъитатэкъыми, щІэныгъэ кІыимыгъанэу, аргуэру тІэунейрэ гъэзгу техьащ.

ЩІыхуэу къызэт

США-м граждан зэуэ щышцекІуэкІым ищхъэрэхэм я дзэзешэ нэхъыщхьэ Мак-Кеннан зэуэпІэм эшыдзейрт, зыгъасэ Іуэхухэм хэкІыртэкъым. Абы апхуэдизу зэгуигъэпати, США-м и президент Линкольн Авраам занщІэу жриІауэ щытащ:

- Уи къарухэр зэкІэ къымыигъэсабэпынумэ, щІэх дыди ухуей мыхъунумэ, кхъыІэ, сэ щІыхуэу къызэт.

Абы щхьэкІэ дззэешэм и хьэлыр зыхинакъым...

Щіыхуэу къызэт

- Дэ дощІэ Кук зыкъомрэ зэрежьар. Сытым щыгъуэ ар щагъкІар?

- Си гугъащ зэпуэ щежьам яуклІаеу, итыжащ жэуап Крузенштерн. - Ауэ , гу лъитатэкъыми, щІэныгъэ кІыимыгъанэу, аргуэру тІэунейрэ гъэзгу техьащ.

Щіыхуэу къызэт

США-м граждан зэуэ щышцекІуэкІым ищхъэрэхэм я дзэзешэ нэхъыщхьэ Мак-Кеннан зэуэпІэм эшыдзейрт, зыгъасэ Іуэхухэм хэкІыртэкъым. Абы апхуэдизу зэгуигъэпати, США-м и президент Линкольн Авраам занщІэу жриІауэ щытащ:

- Уи къарухэр зэкІэ къымыигъэсабэпынумэ, щІэх дыди ухуей мыхъунумэ, кхъыІэ, сэ щІыхуэу къызэт.

Абы щхьэкІэ дззэешэм и хьэлыр зыхинакъым...

● Къулеигъэхэр

Лъапэкіэ зэрахуэ

**«Магадан» псалъэр ди къэралым щыпсэу цІыхухэм я бзэхэм жагъуэу хьыхащ, СССР-м и зэманым политикэ Іуэхухэмкіэ зэхэзехуэн ящІахэр зыдагъакІуэу щыта щІыпІэти. Езы щІыналъэр егъэлеяуэ щІыІэщ, аращ щыпсэуну куэдым щІафІэмыфІри. Арщхьэкіэ Магадан зи щыхьэр областым къулеигъэкІэ къыпэхъунур мащІэщ. Псом хуэмыдэу дыжьынкІэ. Аращи, уеблэмэ мыбы щІэх къулей ущыхъуфынущ. Ауэ ар куэдым ящІэркъым. Иджыри къэс тэмэму къьхуэхутхъым дыщэхэІІэуэ мыбы щыІэр зыхуэдизыр. Фегупсысыт: Магадан областыр километр зэбгъуэзэнатІэ мин 462

Пэслъыт уэ уи цIэм щремыIэ, уи дежщ сэ си лъэр щыувар

***Гъатхэпэм и 21-р Усыгъэм и дунейпсо махуэщ. Урысейм ар ялуу щагъэлъапIащ 2000 гъэм. Усэр езыр лъапIэщ цIыхупсэм дежкIэ - гупсысэкIэ егъэнщI, елсыхь, егъэгуфIэ, егъэнэщхьеи е гукъэкIыжхэм хешэ. Адыгэ лъэпкъым къыхэкIа усакIуэ пажахэм я сатырхэмкIэ ди гум кьипсэлъыкIа хуэдэщ, алхуэдизу абыхэм псалъэм и къарур зыхащIэри. АбыкIэ щапхъэ нэс мэхъу КIыщокъуэ Алим. Хэт ар усэ сатыркIэ зи гум къимыпсэлъыкIар! Псом хуэмыдэу Хэкумрэ анэдэлъхубзэмрэ ятеуха гупсысэхэр зыщIэлъхэмкIэ. Филологие щIэныгъэхэмкIэ доктор, профессор БАКЪ Зерэ «Адыгэ псалъэ» газетым папщIэ усакIуэшхуэм адэжь щIыналъэр щигъэфIа усэхэр щыIэпкърихьа тхыгъэ игъэхьэзыраци, Усыгъэм и дунейпсо махуэм ирихьалIэу тыдодэз!**

ГУГЪУЭТ Заремэ.

ХЭКУМ, лъэпкъым, бзэм ятеуха сатырхэр кIуэцIрокI КIыщокъуэ Алим и усыгъэ псом. «Бгы лъапIэхэм дежи» (1941) и ялуу усэ тхыпщым къыщIэхьэуэ и иужьрейм - «ЩхьэлыкIуэм» (2001) - деж щицухьу абы и Iэдакъэ къыщIэкIа тхыпIу хуэам бгъэдыхьэкIэ зэхуэмыдэхэмкIэ къыщыIуэтащ ар. Гупсысэм зригъэубгъу зэпытурэ, нэхъ куу ищIурэ, къиитъэсбэп художественнэ Iэмалхэр нэхъри кьулей хъуурэ хэтащ, усыгъэ дунейм. КIыщокъуэ - усакIуэм и зыужьщIыныгъэм, адыгэ поэзием, псом япэу лириким зыужьныгъэшхуэ зэриГъэтам и щапхъэщ хэкум ехьалIа абы и усэхэр. Абы кьыззщIеубыдэ куэд: бзэрэ, хабзэрэ, тхыдэрэ, нобэ дызыIэгъэзаз Iэхуэгъуэхэри, пщдейкI кьыдгъэнэри.

«Си щIыналъэ», «Адыгэ хэку», «Зеич лантIэ», «Ди унэжь», «Уи хэку жыг закъуэ фIэкI имытми», «Кхъужьей къудамэ»... Сыт Хуэдиз и гум кьипсэлъыкI, мыЩыгум и гум къиишхыдыкI къуажэжьыр - и лъапсэр ауэ сытми игъэфIэн, ар фIыщIэу зэриПсэгъуэ жиIэн къудейкIэм КIыщокъуэр абы щIыхуэусэр. Пэжщ, а гупсысэр - лъапсэр, хэкур бгъэфIэну дунейм утетыху узэрикъалэныр Алим нэгъуэщI и зы усэми, абы и щхьэусыгъэрэ Iупщу кьыщигъэлъагъуэу, щыжеIэ:

Дэ махуи жэщи демыэзыщ,
ДыпIащIэ-тхъытхъыу къыдожьых,
Ди псэм нэхъ къищтэр дымыщIэжу,
Дигу иримыхьыр хьдокухь.

Дунейм къутэхукIэ утетыну
Уи гуГъэм, уи щхьэр къоГъэпщIэж.
ГъэлъапIэ жэщыр, махуэм хуэдэу,
Уи хэку дахащэр гъэлъэпIэж.

«Ди хэку арГуэру къызоГъаз...»

Ауэ а къалэн лъапIэм и закъуэкъым мы иужьрей уэз гупыр Алим итхын хуей щIэхъуар. «Хэкур сымыгъэлъапIэу хъунукъым» - жыхуиIэ гупсысэм токIуэж «дунейр къутэжыкIэ сыщцмыпсэункIэ, пIэрэхэм гурыщIэу хуэмIэр, кьхьэжI-нехьэжI хэмылъу кьэзмыцIуэтэнщр ажалщ» жыхуиIэр. Ар щыбольагъу «Мывалъэ щIыпIэу папщэ щыIэ...» усэм. Тхьэлъанэ пэлъытэщ усэм хэт мы сатырхэр:

Дунейм псы сефэу сытетыхукIэ,
Уэ зыр гуфIэгъуэу узиIэщ.
Бзуэ зы уэрэдым щIапIыкIащи,
НэгъуэщI зэхилъхьэу жимыIэн.

Сэри сахуэдэщ къуалэбзуми,
И фIыщIэ хэкум сщымыкIуэд.
Си гъащIэр сухми, схуэуэхынкъым
Си хэку нур хадэм и уэрэд.

Куэдым урагъэгупсыс усэр зэриус сатыритIым: «Си гъащIэр сухми, схуэуэхынкъым / Си хэку нур хадэм и уэрэд» жыхуиIэм. ЩIагъыбзэшхуэ щIэщIыщ абыхэм. ЛириКэ лIыхъужьыр (усакIуэр), щэч хэмылъу, щогугъ и лъахэм хуиIэ лъагъуныгъэмрэ абы хуиIажьа Iэхуэгъуэхэмрэ лъэтхырКIэ лъэпкъ тхыдэм къыхэнэну, и цIэр игъащIэкIэ ящымыгъупщэну, и «хэку нур хадэм» псэуху хэузихьа уэрэдыр, езыр дунейм ехьыжа нэужькIи, зэпадзыжу цIыхухэм яIурыльну.

ЩхьэлмывэкIуэм сыт хуэдэу и теплъ нобэ ихъуэжами, ятэм щхьэл мывэ щIыхьэу щыстарэ ирихьа и къуэм «мывэ-уххэми удыхьэж», КIыщокъуэм и псэм хиххьам, абдежщ и сабиигъэр щIигъэКIуари. Дауи ирехъуи, жи, абы: «Пэсльыт уэ уи цIэм щремыIэ, уи дежщ сэ си лъэр щыувар».

КIыщокъуэм нахуэу КIыIуатэ и гурыгъу-гурыщIэ псори апхуэдизкIэ мыхьэнэ зиIэхэщи, гъащIэм щекIуэкI Iэхьгуъуэшхуэхэм япыщIащи, куэдым ейм ахэр поджэж. Апхуэдэ къару зиIэ лириКэрщ лириКэ нэсыр, апхуэдэ Iэзагъэ зыбгъэдэлъ усакIуэрщ усакIуэшхуэр.

Хэкум щхьэкIэ ятхуэу дунейпсо поэзием хэт усэ нэхъ лъэщ дыдэхэм ящыщу пIыытэ хуэмыщ КIыщокъуэ Алим и «Зеич лантIэр». Ар зи гум дэмыкьэ адыгэ щыIэу кьыщIэкIынкъым. УсакIуэшхуэм, зыкIи къэмыпаиджэу, къеIуатэ и лъэхэм хуиIэ гурыщIэ къабзэр. «Зеич лантIэу IэшышгъуафIэ» щIыкиIэри ещIэж. ЗэнэкIэ «yaIуантIэми» хъуэ, уи щIым урахуми хъуэу (Истамбылакiуэм щыгъуэ) щхьэ ущыт си хэку, жыхуиIэщ. ЩхьэсэрпцIыпсэкъ хъыстебгъэгуплIэрэ, жьхуиIэщ. Ауэ щхьэхуэкI, сэ уэр папщIэ сымыщIэн щыIэ, жьхуиIэщ:

Уи жьэгу мафIэ щыужьхьым,
Си адыгэ хэку,
Дэ жьэражьэ сыпхуэзыхьункъэ,
Си адыгэ хэку.
Зы уIэгъэ уэ кьыптехуэм,
Си адыгэ хэку.
УIэгъищуэ зыхьызощIэ,
Си адыгэ хэку.

«Кхъужьей къудамэ» усэм КIыщокъуэм щIилъхьэфащ усыгъэм и хуэру лъэщ - ар пэжыгъэрщ, гурыщIэ къабзэрщ. Iэтэт зыщIэнур, мы усэр мыхъуамэ, КIыщокъуэ Алим къызыщыхьуэ пщIантIэм ар и сабиигъуэм щыгъуэ зи щхьэкIэм фIэса кхъужьей дахэ дэтауэ? КIыщокъуэми и адэжь лъапсэр ди нэгу къызэрыщIигъэувэ, езыми игу зэриГъэфIыж сурэтщ кхъужьей жыг щхьэ баринэр. УсэмкIэ кIыьбгуроIуэ зи лъахэм къыхуэпабгъэ, къыхуэзэщ цIыхум абы къыхуиIэ лъагъуныгъэм и инагъыр.

Сызыхуэныкъуэ сэ сыт щыIэ -
Данэм сыхэсми, сыхэхэсщ.
Кхъужьей къудамэ, тхьэмпэ пыту,
Ди хэкум къиши къыхуэгъэс, - мэпхIыуэ лириКэм Алим сытым щыгъуи игъэпIейтейр бзэ Iуэхум.

Ди бзэр псэужмэ, апщондэхукIэ
Си гугъуи ящIу зэхэфхынщ, -

щыжеIэ абы «Ди бзэмрэ сэрэ» зыфIища усэм. АдэкIи кIыпещэ мыпхуэдэ псалъэхэр:

Сыт батэкъэтуар уэ бгъэшами,
Уи бзэр къэIуухIэщ уи дунейр.
Бзэ симыIэжмэ, сэ ахърэтым
Жэнэт сисыныи сыхуэмей.

КIыщокъуэ Алим дежкIэ анэдэлъхубзэр псэм и зы Iыхьэщ, езыр зэрыпсэури и цIэр зыгъэIыри а бзэрщ. Ауэ бзэр ар зи IэщIагъэм ищIэн хуейуэ, адрейхэр абы хэхъеими хъуну аракъым. Абы теухуауэ усакIуэм щIэгъэщхьуауэ жеIэ:

Убзэмыгъуэ, бгъуэтыжынкъым
Уи гурыльыр пIэщIэхуам.
Бзэ зимыIэр щIыльэм тетми,
Хуэдэ къабзэщ къамылъхуам.

УсакIуэр тогужеикI анэдэлъхубзэм.

«Адыгэбзэр сыт щIэзджынур,
Зыдынэсыр БакъэIкIыьрщ», - жызыIэхэм ар яхуошхыдэри, а бзэр, и анэбзэр езым дежкIэ, апхуэдэу щыщыткIэ, лъэпкъым дежкIэ зищIысыр къеIуатэ:

Адыгэбзэр хэт фIэгугъуми,
Ещхьщ си дежкIэ псыIэрышэм.
Ар уэрэду зэхьэзохьу,
Къурши губгъуи къыдэушу.

ПсыIэрышэм хуэдэу Iущащэ и анэдэлъхубзэрщ КIыщокъуэ Алим дуней псом зэрепсэльар, лъэпкъ куэдым я бзэкIэ и тхыгъэхэр зэрадзэкIыьуэр.

ФIыгъуэ куэд къытхудэкIуэну

● Гъэрэ щIырэ зэхокI

Дыкъэзыухъуреихь щIыуэпсым и щытыкIэ зэхуэмыдэхэмрэ абыхэм яIэ пльыфэ зэмыщхьхэмрэ игу ириубыдэурэ, дунейм и зэхэлъыкIэм нэхъ хуэуэ хищIыкI хъуурэ, цIыхум бгъэдэлъ щIэныгъэм лIэщIыгъуэкIэрэ зиуэщIащ. Нэхъыбэрэ абы гупсысыта зыхуищIыр дуней къэхъуакъащIэхэрат. Гъатхэр махуэгъэпсымкIэ къыззрихьэрэ махуэ 20-м хъуами, астрономие пщалъэмкIэ ар къыщихьэр нобэщ, гъатхэпэм и 20-рщ. Гу зылъытапхъэращ, щIэныгъэлIхэм кьыззралъытэмкIэ, 2010 гъэм къыщыщIэдзауэ 2050 гъэ пщIондэ ар гъэ къэс техуэнщ апхуэдэ махуэм, 2044, 2048 гъэхэм кьыщыкъэмыщIа. А илъэсхэм гъэрэ щIырэ зэхэкIыну хуагъэфащэ гъатхэпэм и 19-м.

Ди лъэпкъым щыщ щIэныгъэлI куэдым я къэхутэныгъэ лэжьыгъэхэм кьыщагъэлъэгуауэ адыгэхэм а IуэхугъэмкIэ ябгъэдэлъ зэхэщIыкIыр зыхуэдэр. Абыхэм кьыззрыхэщыкьмкIэ, адыгэм ипэкIэ илъэсыр Iыхьитlу ягъэшу щытагъэнущ - гъэрэ щIырэ, нэгъуэщI жьIэмэ, гъэмахуэ пIалъэрэ щIымахуэ пIалъэрэ. Абы и щIыхьэту къыщIэкIынущ нобэ ди гъащIэм хэт псалъэхуар: «Гъэрэ щIырэ зэхэкIащ». Нэхъ иужьыдэкIэ илъэсыр пIалъипIлIу ягъэш хуауэ: гъатхэ, гъэмахуэ, бжьыкIэ, щIымахуэ. Мыбы дэтхэнэ зыми мазэ щырыщ яубыдыр. Мазэм махуэ 30, ауэ щIыхьыкIэ, илъэсым махуэ 360-рэ къриубыдэу зэхуэдэт. ЗэрыгурыIуэгъуэщи, илъэс къэс махуэ зытхух къыдидзэрт. Махуэ адыгэхэм зэхуэмыдэу и щытыкIэ зэхуэмыдэхэм я щIыпIэ зэрыщIэкIыр. Абы щIыхьэту ящIыщт гъэрэ щIырэ зэхэкIащ. Ауэ ар ящIыщ гъэрэ и гъащIэр мэхъуэмэш щIэным, Iэщ зехуэным теухуауэ щытти, абыхэм ехьэлIа Iэхуэгугъэ псоми зэрагъэужьырт. Ар Iупщу щынэрыпльагъущ ижь-ижьыж лъандэрэ адыгэхэм кьыдедекIуэкI хабзэхэмрэ зетхъэ лъэпкъ хьэлымрэ. Абыхэм хеубыда ди махуэрыбжэрщ.

Дунейм и щытыкIэм хуэнабдзэгубдзаплъэ нэхъыжьхэм гу нэхъ зыльтатэр дыгъэм, мазэм, ягъуэзэм я щытыкIэрт. Псальэм папщIэ, дэтхэнэ кьуажэми зы бгыщхьэ е Iуащхьэ, жыг хуэ гуэрхэр яIэти, абыхэм я щхьэщыгъум дыгъэр кьиувамэ, кьулъшыкIу, кьулъшыкъушхуэ, щэджагъуэ хъуащ, жаIэрт. ПсэупIэ унэхэм я гупэхэр кьуэкIыпIэм нэхъ хуэгъэзауэ щытти, бжэ, щхьэгъубжэ даззэхэм кьыдидз дыгъэ бзийжэмкIэ кьащIэрт махуэм и пIалъэхэри.

Махуэм и кIуэцIкIэ мэхъуэ зратхэм ящыщт дыгъэм, ар зытепсэхэм ядэ ныбжьхэм. Жэщым гуаззу кьагъэсэбэпырт вагъуэхэр, вагъуэбзынхэр. Илъэсыр Iыхьиплу зэрагъушыр адыгэхэм ирапхырт «ВагъуэбзэкIэ» зэджэ вагъуэбыным. Ди анэдэлъхубзэм кьыхэнауэ иджыри хэтщ мыпхуэдэ жьIэгъуэхэр: «Вагъуэбзэр щIым кьыхэкIащ», «Вагъуэбзэр гъавэм кьыхэплъащ», «Вагъуэбзэр жыг щхьэкIэм хыхьащ», «Вагъуэбзэр щIым хыхьэжащ». Мы псалъэухэхэм ящыщ дэтхэнэми мыхьэнэ пыухыкIа иIэт икIи гъэм и зэман хэкам епхауэ жаIэрт.

Вагъуэбзэр щIым кьыхэкIауэ кьащIащIэр гъатхэм и деж махуэхэмрэ жэщымрэ зэхуэдэ щыхьу зэманыр. ЗэрыжьIащи, 2024 гъэм ар зыхуэзэр гъатхэпэ маззм и 20 - 21-рщ. Абы ирихьалIэу адыгэхэм илъэсыщIэр къихьауэ къалъытэрт. «Гъэрэ щIырэ зэхэкIащ», - жаIэрт абыхэм а щыгъуэ. Дяпэ ита нэхъыжьхэм а махуэр Iэтауэ ягъэлъапIэрт. ИлъэсыщIэр кьыщихьэу къалъытэ а зэманым теухуауэ унагъуэ къэс мафIащхьэтыхь (иужькIэ «мафIащхьэ дждэ» - жаIэ абуащ) ящIырт, гъэфI къаритыну Тхьэм елъэIурт, щIалэгъуалэр хъуромэ джэгурт, кьуажэбгъуэм гуфIэгъуэ зэхьихьэхэр кьыщыIэзрагъэпэщырт. Пшапэр зэхэуа нэужь, зи дэкIуэгъуэ пщащэ щIыкIуэм джэш ядэирт, пIэщхьагъэ зыдагъэутыну щащуэр кьащIэн мурадкIэ. Сытми, кьэтыгужэу, гукъыдэжкрэ дэрэжагъуэрэ яIэу махуэр ягъакIуэрт.

Псэ зыIуту дунейм ехьэ ри нобэ щогугфыкI щIыуэпсыр «кьыщыIуащ» мы зэман дахэм, зыэпсапIэхэмрэ мурадыщIэхэмрэ абы иарпхыу. ЩIыхуэм я нэхъыбапIэм я хъуэпсапIэ нэхъыщхьэр, щэч хэмылъу, епхащ дунейм мамырыгъэ щытепщэ хъужьыным, фIыгъуэхэм я нэхъыщхьэ зэгурыIуэныгъэр лъэпкъхэм, къэралхэм я зэхуаку кьыдэхъужьыным. Абыхэм къакIэлъокIуэ ди унагъуэхэм узынщагъэрэ насыпрэ илъынщ, бынхэм, кьыштIэхъуэ щIэбгъэм гукъеуэнщэ дахуэхъужьыр. А рознэ нахуанIэ хууэу етIанэгъэ и иджы хуэдэ пIалъэм унэсыну сыту фIыгъуэщхуэт! Тхьэм кьытхуэппищ. Аращ дяпэ ита нэхъыжьыфIхэм хъуэхъу нэхъыщхьэу ягъэIуу щытар. Дэри лъэхъэнэщIэм, гъатхэм и макъамэ дахэр щыIум, фIыгъуэ куэд кьытхуэдэкIуэну!

ЖЫЛАСЭ Маритэ.

Гъуэгухэр щыIэрагъэпэщыж

Къэбэрдей-Балъкъэрым и Дзэлыкъуэ щIыналъэм хыхьэ Светловодскэ, Зольскэ къуажэхэр зэрэпхъ къызыхуэтыншэу зэрагъэпэщыжынущ.

А IУЭХУМ хэзгъэзэ лъэпкъ проектым хьыхьэу кьагъэщIэрэщIэжьинущ Светловодск къуажэм пхрыкI и уэрам нэхъыщхьэри. Абы километр 1,1-рэ и кIыхьагъщ. А гъэзэгъэ 2022 гъэм зэрагъэпэщыжаужэм ящыщу Дзэлыкъуэкъуажэ - Белоканенкэ - Зольскэ автомобиль зекIуапIэу зи кIыхьагъщи километр 15-м нэблагъэм.

IэщлагъэлIхэм я мурадщ гъэгуэм зэлэжь и Iыхьэм и лъабжьэр зэрагъэзэхуэжу и щхьэфэм асфальтыщIэ тралъхьэну, и зэхэкIыпIэхэр зыхуэят хуагъэзэу и щфэхэм нагъыщэхэр щагъэувыну, езы автомобиль зекIуапIэм дамыгъэхэр традзэну.

Гъуэгуугъуэхэм я мурадщ лжжьыгъэ псори гъатхэр имыкI щыкIэ яухыну.

Автомобиль зекIуапIэхэр зэгъэпэщыжыным ехьэлIа лъэпкъ проектым кьызэрыщыгъэлъэгуауэ, япэ ирагъэщыр цIыху нэхъыбэ щыпсэу кьуажэхэмрэ къалэхэмрэ пхрыкI уэрамхэм я закъуэкъым, атIэ зи гъэгуэгуэр мыщIагъуэ жьылагъуэ нэхъ цIыкIуэхэм, щэч хэмылъу.

КЪАНКЪУЛ Раисэ.

● Спорт

Олимп джэгухэм хуэплъэу

Къэбэрдей-Балъкъэрым СпортымкIэ и министерствэм и телеграмм-каналым къызэритамкIэ, Урысей Федерацэм Президент хэхыныгъэхэр зэрыщекIуэкIынум и щIыхькIэ иджыблагъэ Сочэ къалэм щекIуэкIащ Урысей Ипщэм бэнэкIэ хуитымкIэ и чемпионат.

АБы щЫЗЭПЕУАЩ ди къэралым и спортсмен нэхъ лъэщ дыдэхэр икIи ахэр щIэбенащ УФ-м и чемпионатым зэрагъакIуэ путевкэхэм. Арэ къызэрыхах зэхьэзэхэуэ щытитыщ. Абы къыщыхэжаныкIахэм Iэмал зиIэ гъэсыныгъэ мы Париж къалэм щекIуэкIыну Олимп джэгухэм къэралым и командэ кьыхэхьэн хэту кIуэну.

Къэбэрдей-Балъкъэрым и щIалэхэм зэхьэзэхуэм медалищ къыщахьащ. И хьэлъагъ ельытагъ зыхэта гупым япэ щыхъуащ Заникоев Марат (кг 97-рэ).

Домбеякъ медалхэр кьахьащ Къущхьэ Хьэжы-Муратрэ Iэпщэ Ренатрэ. ЩIалэхэр щыбланэр килограмм 79-рэ хъуэр зыхэт гупырщ.

ТАМОКЪУЭ Едыдж.

Бахъсэндэсхэр пашэщ

Урысейм армрестлингымкIэ (Iэпщэкъэ зэпэкъунымкIэ) пашэныгъэр къыщыхьыным хуэунэтIа зэхьэзэхуэу иджыблагъэ Орёл къалэм щекIуэкIам Къэбэрдей-Балъкъэрым и Бахъсэн щIыналъэм и спортсменхэм ехьулIэныгъэфIхэр щызэIэрагъэхьащ. Зэпеуэм хэтащ къэралым и щIыналъэхэм ящыщу 48-м я спортсмену 1000-м нэблагъэ. УФ-м и ныбжьыщIэхэм я апхуэдэ зэхьэзэхуэхэм зэуэ апхуэдизу цIыху ящу къурихьалIауэ аращ.

ИЛЪЭС 16 - 18 зи ныбжьхэр зыхэт гупым зыкъыщыдэгъэлъагъуэ Къарэмырзэ Къантемыр (кг 65-рэ) Iэпщэ ижьымкIэ зэпеуэхэм ятекIуащ. БалъкъэрИбрэхым килограмм 90 хъуэхм я дежи Iэпщэ сэмэгумкIэ етIуанэ, Iэпщэ ижьымкIэ ещанэ увыпIэкIэ ящыщыащ. Ар зыхэтар илъэс 19 - 20 зи ныбжьхэм я гупырщ.

Къыхэдгъэщынщи, Къарэмырзэ Къантемыр илъэс 15 хъууэ аращ икIи Къэбэрдей-Балъкъэрым и армрестлерхэм ящыщу Урысейм япэу пашэныгъэр къыщызыхьар аращ.

ХЬэщОКъУэ Алыдж.

Кавказым и щIыпIэ телъыджэ

● ЩIыуэпс

Дунейпсо щIэныгъэлIхэм куууэ джын щIадзащ къумхэм яхъумэ щэхухэр. Абы кьежьапIэ хуэхъуар иужьрей илъэсхэм дунейм и щIыуэпс щытыкIэм игъуэт зэхъуэкIыныгъэхэмрэ нобэм кьэс щIыкIуэр зыщцымыгъуэза куэд а щIыпIэхэм зэрахъумэмрэщ.

КЪэКIЫГЪЭРЭ кьурышпс уэрхэмкIэ зэрыкъулейм кьыдэкIуэ, Кавказым и зы плIанэпэм къум щIыпIэ кьыщыхэмыкIуэ щIым и къэбугъэ телъыджэхэм ящыщт. Ди тхыгъэр зытеухуа, Дагъыстэным и Сарыкъум («пшахъуэ гъуэжь») щIыпIэр гъэщIэгъуэныщагъу щхьэантIагъэхэм я курыкупсэм итщ. А щIыпIэр хъумэн зэрыхуейр кьаIытэрэ, 1987 гъэм ар хэтхъуауэ щытащ а республикэм и лъэпкъ мэзкъуэдым. Нобэ ар хъуащ Кавказым и зыплIыхьыпIэ нэхъ гъэщIэгъуэнхэм ящыщ зы. А щIыпIэм туристу щызэблэкIым я бжыгъэм зэкIуэ зэпытщ.

Гектар 576-рэ зи инагъ къумым кIэкIыгъэ зэмылIэужьыгъуэу 350-м нэс кьыщокI. Абыхэм яхэтщ нэгъуэщI щIыпIэхэм узыщимыкьэлIэж куэд. Къум псэущхьэ зэмылIэужьыгъуэ 250-м ящыщу 46-р Тхьлъ Плъыжьым иратхащ. Псалъэм папщIэ, а щIыпIэм ущрохьэлIэ Урысейм щынэхъ ин, зи щхьэхъыр псом нэхърэ нэхъ гуащIэу кьалъытэ блэ гъуабжэм - гюрзам, скорпион къуэлэным, щхъухъ зезыхьэ бэджэхэм, зыми зэран яхуэмыхьу шынбдырхъуо щыкIуэхэм. ГъащIэгъуэныкарэ, Сарыкъум дунеялIъэ кIуэхэмкIэ ахэр шынагъэншэщ, сыту жьIэпIэмэ, мэзкъуэдым и кIыхьагъкIэ ахэр щынагъэншэщ, сыту жьIэпIэмэ, мэзкъуэдым и кIыхьагъкIэ узыщIыкIуэ гъущIымрэ пхъэмрэ кьыхэщIыкIа лъэс лъагъуэр. Ар пшахъуэм кьытеIэтыкIауэ яухуащ, туристхэр тыншу щызэкIуэн папщIэ. ЩIыпIэм и теплъэ кьызэрымыкIуэм итхъэкъуэ зыплIыхьакIуэхэм пшахъуэм хэту Iэгъуэблагъэм къыщакIуэн мэхъу, ауэ сакъынщэ зэи лейкъым. Сарыкъум укIуэнкIэ тынщу пхужьIэнукъым. Ар Дагъыстэным и кьалхэмрэ жылагъуэхэмрэ фIыIуэ япыIухащ, гъуэгу уэзуаи екIуалIэрэкIым. АрщхьэкIэ, дэ дызэмыса дуней теплъэм псори щIэщIагъуэ кьыпщегъэхъу. Апхуэдэщ, къумым умэкIыс щIыкIэ узыпхыкI дыгъэрыжьэ губгъуэ лыгъуахэр. Африкэм и джунглихэр уи нэгу кьыщIагъэхьэу, абыхэм кьэрэкьуэгъуэрэн щIырхъэм фIэкIа щIыпIпэгъуэркъым.

Фи нэгу кьыщIэвгъэхьэт а щIыпIэ нэщIым зэман жьжьэ гурэым щаухуауэ щыта мафIэгу къэувыIэпIэм и вокзалыжь ущрихьэлIэну... Телъыджэу хъума хъуащ чырбыш плъыжьым кьыхэщIыкIа и блынхэри, и учащхьэри, и щIыхьэпIэ дахэхэри. КьыззрыщIэкIымкIэ, а щIыпIэм зэгуэрым цIыхухэр щызэблэкIыу щытащ, ауэ хуэмурэ кьэIэпхъуэ къумым и зэранкIэ жылагъэр нэхъ IуIэпхъуклауэ кьыщIэкIынщ. Мыр кьыхэгъэщIупхъащ - Дагъыстэным, Осетием, Ингушым пасэ зэманым и фэепль куэд щыхъума хъуащ, Къбэрдей-Балъкъэрым кьыщхьэщыкIыу. Абыхэм яхэтщ урысейпсо щIэинхэм хатха куэд.

Илъэсым кьрирубыдэу мазитхукIэ Сарыкъум хуабэр градус 20-м нэхъыр нэхъ пIахъэщ щыхъуащ, махуэхэм кьаохкI ар градус 75-м щынэс, пшахъуэщIым пщтыраг-гъэзрихъумэм кьыхэкIыу.

Кавказым и къумыр кьызэрыпэхуам теухуауэ щIэныгъэлIхэм Iэхуэ ельыкIэ зыбжанэ яIэщ. Абыхэм ящыщ зыщ а щIыпIэр къэзыуэхурэ, ихь бгыхэм жьапIэм кьыщирихьажьэ пшахъуэр илъэс мелуаным нэскIэ а зы утыкум зэрыщIэзэгъэрхьар. Сарыкъум Европэм щынэхъ ин дыдэщ, Евразием етIуанэ увыпIэр щыIыгъщ. Мыбдежьым къэнэжащ зыщ а щIыпIэр къэзыуэхурэ. Абыхэм я къумэ щыщIэныгъэ яхуэимыIэ пшахъуэ гуэрэн «бархан»-кIэ зэджэ, адрейхэм кьащхьэщыкIыну, мазэ ныкъуэм и теплъэм ещхь пшахъуэ толъкъунхэр здэщыIэ щIыпIэхэрщ. Абыхэм я къуапитIыр жьыжьэ кьыщожьэ, удэкIуеину тынш щхьэкIэ, жьыбгъэ уапIэу щыт и курыкупсэр задэрэ укIэрымкъэсэфу.

Псалъэм папщIэ, щы хъуребм щынэхъ ин Сахарэ метр зэбгъуэзнатIэ 9065000-рэ мэхъу икIи ар и инагъкIэ Америкэм и Штат Зэгуэтхэм кьаззрыкIэрыкъу щыIэкъым. Абы кьыззщIеубыдэ Мысырым, Ливием, Алжирым, Марокхэм, Суданым я гъунапкъэхэр. Къумхэр зэхуэдэкъым я теплъэкIи, я климат щыIыкIэкIи.

Нэхъапэм абыхэм я пщтыраг-гъэзрихъумэ зэдэщыIэ щIыпIэхэрщ. Абыхэм я кьуапитIыр жьыжьэ кьыщожьэ, удэкIуеину тынш щхьэкIэ, жьыбгъэ уапIэу щыт и курыкупсэр задэрэ укIэрымкъэсэфу.

Псалъэм папщIэ, щы хъуребм щынэхъ ин Сахарэ метр зэбгъуэзнатIэ 9065000-рэ мэхъу икIи ар и инагъкIэ Америкэм и Штат Зэгуэтхэм кьаззрыкIэрыкъу щыIэкъым. Абы кьыззщIеубыдэ Мысырым, Ливием, Алжирым, Марокхэм, Суданым я гъунапкъэхэр. Къумхэр зэхуэдэкъым я теплъэкIи, я климат щыIыкIэкIи.

Нэхъапэм абыхэм я пщтыраг-гъэзрихъумэ зэдэщыIэ щIыпIэхэрщ. Абыхэм я кьуапитIыр жьыжьэ кьыщожьэ, удэкIуеину тынш щхьэкIэ, жьыбгъэ уапIэу щыт и курыкупсэр задэрэ укIэрымкъэсэфу. Абыхэм я